

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Datum : 10 december 2025
Referentie : 25-1002/JO
Contactpersoon :
Bijlagen : 2

Onderwerp: Waarborg mensenrechten van mensen met een beperking

Geachte mevrouw Letschert en onderhandelende partijen,

Namens ruim 200 organisaties die lid zijn van Ieder(in), de koepelorganisatie van mensen met een beperking of chronische ziekte en hun naasten, doen wij een dringend beroep op u om gelijkwaardigheid in onze samenleving te waarborgen. Ruim 2 miljoen mensen met een lichamelijke handicap, verstandelijke beperking of chronische ziekte ervaren dagelijks discriminatie, ontoegankelijkheid en uitsluiting. Jullie kunnen dit veranderen.

In de inleiding van de agenda die D66 en CDA op 2 december publiceerden, schrijven de partijen dat ze willen werken aan het koesteren en beschermen van de democratische rechtsstaat. Een belangrijk onderdeel daarvan is het uitvoeren van internationale (mensenrechten)verdragen, zoals het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (VN-verdrag Handicap).

Op dit moment wordt het VN-verdrag Handicap in Nederland onvoldoende nageleefd. Dat concludeerde het VN-Comité bij de evaluatie in 2024.¹ Ook het College voor de Rechten van de Mens concludeerde dit jaar in haar jaarlijkse monitor dat de beginselen van het VN-verdrag Handicap te weinig terugkomen in wetten en beleid.² Wij doen een dringend beroep op een nieuw kabinet om de rechtspositie van mensen met een beperking te verbeteren.

Oproep aan het nieuwe kabinet

Wij doen daarom een oproep aan de formerende partijen: toon ambitie, reserveer geld en neem verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het VN-verdrag Handicap. Op deze zes terreinen kunt u het verschil maken voor een betere positie van mensen met een beperking:

1. Maak vaart met de uitvoering van de Werkagenda van het VN-verdrag Handicap
2. Voorkom dat mensen met een beperking of chronische ziekte door (inkomensafhankelijke) eigen bijdragen niet meer kunnen rondkomen
3. Kies radicaal voor kinderen: waarborg kwaliteit jeugdzorg en zorg voor écht inclusief onderwijs

¹ Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (30 november 2024). *Aanbevelingen van het VN-Comité op het eerste rapport over de implementatie van het VN-verdrag Handicap in Nederland* (p.24, 62c).

² College voor de Rechten van de Mens (3 december 2025). *De grondbeginselen van het VN-verdrag handicap als basis van wetgeving en beleid. Rapportage over de naleving van het VN-verdrag Handicap in Nederland 2025.*

4. Garandeer maatwerk in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) zodat mensen met een levenslange levensbrede beperking kunnen participeren
5. Red mensen met een beperking uit de Participatiewet
6. Kies voor toegankelijkheid, voorkom uitsluiting

Hieronder zetten we deze punten uiteen.

1. Maak vaart met de uitvoering van de Werkagenda van het VN-verdrag Handicap

Het VN-verdrag Handicap is een belangrijk internationaal mensenrechtenverdrag. Het verdrag gaat over alle levensterreinen en schrijft voor dat mensen met een handicap op voet van gelijkheid moeten kunnen deelnemen aan de samenleving. De uitvoering van het verdrag vraagt om wetswijzigingen, proceswijzigingen en de inzet van ervaringsdeskundigheid en is de verantwoordelijkheid van de overheid in samenwerking met maatschappelijke organisaties.

Een nieuw regeerakkoord moet concrete plannen bevatten om het dagelijks leven van mensen met een beperking of chronische ziekte te verbeteren. In de huidige Werkagenda VN-verdrag Handicap I 2025-2030³ ontbreken 64 aanbevelingen uit de evaluatie van het VN-comité. Er is meer bestuurlijke betrokkenheid, ambitie en geld nodig voor de uitvoering, versnelling, uitbreiding en monitoring van de Werkagenda. Zonder extra middelen en ambitie worden de doelen uit de Nationale Strategie voor de implementatie van het VN-verdrag Handicap 2040 niet gehaald. Meer ambitie en specifiek budget is noodzakelijk om het leven van mensen met een beperking merkbaar te verbeteren.

2. Voorkom dat mensen met een beperking of chronische ziekte door eigen bijdragen niet meer kunnen rondkomen

Mensen een beperking of chronische ziekte hebben nu al te maken met bestaansonzekerheid: ze hebben vaak een laag inkomen en veel extra (zorg)kosten. Uit cijfers van het Nibud blijkt dat ze jaarlijks tot wel 4.500 euro per jaar extra kosten hebben door hun beperking.⁴

Er zijn plannen om eigen bijdragen in te voeren voor de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de Jeugdzorg, zoals nu al het geval is in de Wet langdurige zorg (Wlz). Dit raakt mensen met een levenslange levensbrede beperking onevenredig hard. Het loont dan niet altijd om (meer) te werken, omdat de hoogte van eigen bijdragen voor zorg en ondersteuning vaak worden berekend op basis van het inkomen van een huishouden. Dat maakt mensen ook financieel afhankelijk van hun partner of familie.

Wat een partner verdient, of hoeveel spaargeld ouders hebben, mag dus niet bepalen hoeveel iemand moet betalen als eigen bijdrage voor hulpmiddelen of zorg, of hoeveel inkomensondersteuning iemand krijgt. Dat staat ook nadrukkelijk in aanbevelingen van de Verenigde Naties bij de evaluatie van de uitvoering van het VN-verdrag Handicap door de Nederlandse overheid.⁵

Daarom doen wij een dringend beroep op u om geen eigen bijdragen in de Wmo en Jeugdzorg in te voeren voor mensen met een levenslange levensbrede beperking.

³ Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (juli 2025). *Werkagenda VN-verdrag Handicap I 2025-2030*.

⁴ Nibud (juni 2024). *Meerkosten van het leven met een beperking. Voorbeeldsituaties van huishoudens met meerkosten*.

⁵ E. Dijkstra (2025). *Het standstillbeginsel uit het VN-verdrag Handicap in de wetgevingspraktijk: een kroniek van verwaarlozing die geïllustreerd wordt door het Wetsvoorstel vervanging abonnementstarief WMO 2015 (afl.1, pp.20-41)*. Handicap & Recht.

3. Kies radicaal voor kinderen: waarborg kwaliteit jeugdzorg en zorg voor écht inclusief onderwijs

Op dit moment zitten 70.000 kinderen thuis zonder onderwijs en de instroom in het gespecialiseerd onderwijs blijft stijgen. Ook maakt een op de zeven kinderen en jongeren gebruik van jeugdhulp, waardoor kinderen en opvoeders aan hun lot worden overgelaten als zorg en ondersteuning te duur of complex is. Dit kan zo niet verder.

Zet beleid op inclusief onderwijs ambitieus door. Ieder(in) pleit voor inclusieve, integrale kindcentra waardoor alle kinderen naar een kinderopvang of school in de buurt kunnen, ook als ze een beperking hebben. Daarnaast is het belangrijk om vroeg aan de slag te gaan bij kinderen met een levenslange levensbrede beperking door een verplichting in te voeren om met een toekomstperspectiefplan te werken. Naast kinderen moeten ook ouders en opvoeders ondersteuning krijgen.

4. Garandeer maatwerk in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) zodat mensen met een levenslange levensbrede beperking kunnen participeren

De Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Wmo) werd tien jaar geleden ingevoerd om mensen die het nodig hebben te ondersteunen zelfstandig te leven en volwaardig mee te doen in de samenleving. De Wmo wordt door 342 gemeentes uitgevoerd, en de verschillen zijn enorm. Terwijl ondersteuning uit de Wmo essentieel is om het dagelijks leven te leiden, denk aan (vrijwilligers)werk, studie of sociale contacten. Zo kan iemand met een dwarslaesie met hulp in de huishouding energie overhouden om te werken. En met speciale aanpassingen in de badkamer voor iemand met een spierziekte, kan deze zelfstandig blijven wonen.

In het recente Houdbaarheidsonderzoek Wmo⁶ staat het advies om vanwege de kosten maatwerkvoorzieningen terug te dringen. Maar juist maatwerk zorgt ervoor dat mensen met een levenslange en levensbrede beperking passende ondersteuning krijgen en bij kunnen dragen aan de maatschappij. Voor hen is een andere aanpak in de Wmo nodig, dan voor ouderen. Met maatwerk, levenslange indicaties als norm, onafhankelijke indicatiestelling en één vast aanspreekpunt dat overzicht houdt. De Wmo gaat niet over geld, maar vooral over gelijke rechten. Dat betekent dat je soms ongelijk moet investeren in mensen die op achterstand staan. Niet omdat zij meer opeisen, maar omdat zij structureel minder kansen krijgen.

5. Red mensen met een beperking uit de Participatiewet

Het inkomen uit de Participatiewet is onvoldoende voor mensen die te maken hebben met extra kosten als gevolg van hun beperking of chronische ziekte. De Participatiewet is bedoeld als tijdelijk vangnet, maar in de praktijk blijven mensen ervan afhankelijk. Veel mensen met een beperking kunnen slechts gedeeltelijk werken en daardoor niet meer verdienen dan hun uitkering. Ook zijn er mensen voor wie werken door hun chronische ziekte helemaal niet mogelijk is. En mensen met een beperking die wel kunnen werken krijgen vaak niet de juiste ondersteuning om de stap naar werk te zetten.

Werken moet lonen, en dus moet de Participatiewet anders. Allereerst moeten er voldoende middelen gereserveerd worden om de Participatiewet fundamenteel te herzien (volgens Spoor 2 van de Participatiewet in Balans⁷). Ook moeten de adviezen van het rapport Commissie Sociaal Minimum opgevolgd worden om te zorgen dat ook mensen

⁶ Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (31 oktober 2025). *Eindrapportage Houdbaarheidsonderzoek Wmo 2015. Tijd voor stevige keuzes. De houdbaarheid van de Wmo 2015 in een geïndividualiseerde en vergrijzende samenleving.*

⁷ C.J. Schouten (9 juni 2023). *Visiebrief Participatiewet in balans* [Kamerbrief].

met een beperking of chronische ziekte bestaanszekerheid hebben. Tot slot moet er een logisch en passend systeem komen om mensen naar dagbesteding, beschut werk of regulier werk te leiden, dat voor de mensen om wie het gaat goed te begrijpen is.

6. Kies voor toegankelijkheid, voorkom uitsluiting

Bij het ontwerpen van beleid, goederen en diensten wordt het perspectief van mensen met een beperking onvoldoende meegenomen. Resultaat is dat de samenleving op veel terreinen niet of slecht toegankelijk is. Dat is in strijd met de grondbeginselen van het VN-verdrag Handicap en specifiek artikel 9. Bovendien sluit het mensen uit. Mensen die juist graag mee willen doen en een bijdrage willen leveren aan de maatschappij.

Maak van toegankelijkheid de norm. Investeer in kennis over toegankelijkheid en inclusief ontwerpen bij relevante partijen. Stel een functionaris toegankelijkheid in, zoals de functionaris gegevensbescherming voor privacywetgeving. En veranker toegankelijkheidsnormen in de wet, zoals de bouwrichtlijn NEN9120, zodat er niet achteraf dure en ingewikkelde aanpassingen nodig zijn.

Tot slot: uitnodiging voor gesprek

U kunt er de komende regeerperiode voor zorgen dat een echt inclusieve samenleving dichterbij komt. Wij delen onze kennis en ervaring graag met u om samen te bouwen aan een gelijkwaardige samenleving voor iedereen. Zoals het belangrijkste principe achter het VN-verdrag Handicap luidt: niets over ons zonder ons. Betrek ervaringsdeskundigen en hun vertegenwoordigende organisaties bij het maken van wetten en beleid.

In de bijlagen bij deze brief vindt u meer informatie over het VN-verdrag Handicap en een beknopte samenvatting van onze aandachtspunten voor de onderhandelingen over het regeerakkoord.

We gaan graag met u in gesprek over hoe we gezamenlijk kunnen zorgen voor een toegankelijke en inclusieve samenleving.

Met vriendelijke groet,

Deborah Lauria

Ieder(in)

ieder(in)

VN-verdrag Handicap

Wat staat erin en wat hebben we eraan?

Inhoud

Een belangrijk verdrag	04
Mensenrechten	06
Zes belangrijke principes	10
Het VN-verdrag Handicap in Nederland	15
Wat heb je als burger aan het verdrag?	22
Wat kun je als lokale belangenbehartiger met het verdrag?	27
Meer informatie	30

Een belangrijk verdrag

Het VN-verdrag Handicap is een mensenrechtenverdrag. Het doel van het verdrag is dat de positie van mensen met een beperking wereldwijd verbetert. En dat samenlevingen toegankelijk en inclusief worden.

Het VN-verdrag Handicap is glashelder over de rechten van mensen met een beperking. Mensen met een beperking hebben recht op gelijke behandeling, gelijke kansen, gelijke toegang, eigen regie en participatie, mobiliteit, inclusief onderwijs, werk en een behoorlijke levensstandaard.

Het verdrag is in 2006 door de Verenigde Naties in New York ondertekend. Maar een VN-verdrag geldt pas in een land, als de regering van dat land het verdrag ratificeert (goedkeurt). Nederland heeft het VN-verdrag Handicap in 2016 geratificeerd. Sindsdien geldt het verdrag ook in ons land.

Wat staat er eigenlijk in het verdrag? Wat is er in Nederland voor mensen met een beperking veranderd door het verdrag? Wie is verantwoordelijk voor de uitvoering van het verdrag? En wat hebben mensen met een beperking eigenlijk zelf aan het verdrag? Antwoorden op deze vragen vind je in deze brochure.

Met deze brochure wil de Alliantie VN-verdrag Handicap meer bekendheid geven aan het VN-verdrag Handicap. Het is belangrijk dat steeds meer mensen weten dat het verdrag er is en weten wat erin staat.

De Alliantie hoopt ook dat deze brochure mensen en organisaties helpt bij het goed uitvoeren van het verdrag. Goed uitvoeren van het VN-verdrag Handicap is belangrijk, want mensen met een beperking willen net als ieder ander volwaardig leven in de samenleving. Dat is niet alleen hun wens, maar ook hun recht. En niet zomaar een recht: het is een mensenrecht.

Mensen- rechten

Kort na de Tweede Wereldoorlog is de Verenigde Naties opgericht. Sindsdien werken de VN-lidstaten samen aan het internationaal recht, veiligheid en mensenrechten. Deze rechten legt de VN vast in mensenrechtenverdragen.

Wat zijn mensenrechten?

Mensenrechten zijn belangrijke fundamentele rechten en vrijheden voor alle mensen. Ze gelden voor alle mensen op de wereld. Het gaat om burgerrechten en politieke rechten, zoals het recht op vrijheid en vrijheid van meningsuiting. En om sociale, culturele en economische rechten, zoals het recht op onderwijs, het recht op werken, het recht op voedsel en het recht op deelname in de cultuur.

Verdragen

De VN heeft deze mensenrechten vastgelegd in een verklaring en in twee algemene verdragen:

- de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens,
- het VN-verdrag over Burgerrechten en Politieke Rechten
- het VN-verdrag over Economische, Sociale en Culturele Rechten.

Daarnaast sluit de VN ook verdragen over speciale onderwerpen of voor speciale groepen mensen. Zoals het verdrag tegen rassendiscriminatie. Of de mensenrechtenverdragen voor vrouwen en kinderen. Deze aparte verdragen moeten uitsluiting van kwetsbare groepen voorkomen.

Mensen met een beperking worden wereldwijd ongelijk behandeld en buitengesloten

Waarom een apart VN-verdrag Handicap?

Mensenrechten gelden uiteraard ook voor mensen met een beperking. Toch is in bijna alle landen van de wereld het verschil tussen mensen met een beperking en mensen zonder beperking groot. Mensen met een beperking worden wereldwijd ongelijk behandeld en buitengesloten. Daarom heeft de VN besloten ook een speciaal mensenrechtenverdrag op te stellen voor mensen met een beperking. Het VN-verdrag Handicap is nodig om de positie van mensen met een beperking wereldwijd te verbeteren.

Recht op wat?

In het VN-verdrag Handicap staan geen nieuwe rechten. Het is een uitwerking van al bestaande mensenrechten. Maar om welke rechten gaat het precies?

In het laatste hoofdstuk van deze brochure vind je een samenvatting van alle artikelen van het VN-verdrag Handicap. Hieronder een selectie van de belangrijkste rechten uit het verdrag:

Recht op gelijke behandeling

Artikel 4.1 zegt: deelnemende staten moeten waarborgen en bevorderen dat mensen met een handicap op geen enkele wijze op grond van hun handicap gediscrimineerd worden.

Artikel 5.3 zegt: om gelijkheid te bevorderen en discriminatie uit te bannen moeten deelnemende staten maatregelen nemen om te waarborgen dat redelijke aanpassingen worden verricht.

Recht op gelijke toegang

Artikel 9.1 zegt dat de overheid ervoor moet zorgen dat mensen met een handicap zelfstandig kunnen leven en volledig kunnen meedoen. De overheid moet maatregelen nemen die ervoor zorgen dat mensen met een handicap op voet van gelijkheid toegang hebben tot de fysieke omgeving, vervoer, informatie en communicatie en tot andere publieke voorzieningen en diensten van overheid

en bedrijfsleven. Het artikel noemt onder andere: toegang tot gebouwen, wegen, vervoer, scholen, medische voorzieningen, werkplekken, informatie, communicatie- en nooddiensten.

Recht op zelfstandig juridisch handelen

Artikel 12.1 zegt dat mensen met een handicap zelf juridische handelingen mogen uitoefenen, ze zijn handelingsbekwaam.

Artikel 12.3 zegt dat de overheid ervoor moet zorgen dat mensen met een handicap zo nodig onafhankelijke ondersteuning kunnen krijgen bij het uitoefenen van juridische handelingen (handelingsbekwaamheid).

Recht op eigen regie en participatie

Artikel 19 zegt dat mensen met een handicap het gelijke recht hebben om in de maatschappij te wonen met dezelfde keuzemogelijkheden als anderen.

De overheid moet doeltreffende en passende maatregelen nemen zodat mensen met een handicap volledig kunnen meedoen in de maatschappij, zonder daarbij gebonden te zijn aan een bepaalde verblijfplaats, regelingen e.d.

Recht op mobiliteit

Artikel 20 zegt dat de overheid effectieve maatregelen moet treffen om de

persoonlijke mobiliteit van mensen met een handicap met de grootst mogelijke zelfstandigheid te waarborgen. Mensen met een handicap moeten zich kunnen verplaatsen op de wijze en tijdstip van hun keuze en tegen een betaalbare prijs.

Recht op informatie

Artikel 21 bepaalt dat informatie en (massa)media voor iedereen toegankelijk moeten zijn.

Recht op inclusief onderwijs

Artikel 24.1 zegt dat mensen met een handicap recht hebben op onderwijs. De overheid moet zorgen voor een inclusief onderwijssysteem op alle niveaus en voorzieningen voor een leven lang leren. Doel hiervan is dat mensen met een handicap naar vermogen hun persoonlijkheid, talenten en creativiteit optimaal moeten kunnen ontwikkelen.

Recht op arbeid

Artikel 27.1 zegt dat mensen met een handicap, net als ieder ander, recht hebben op in vrijheid gekozen of aanvaard werk om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien. De overheid moet hiervoor passende maatregelen treffen, zodat mensen met een handicap toegang hebben tot de arbeidsmarkt (ook scholing voor werk) van zowel overheid als bedrijfsleven.

Recht op een behoorlijke levensstandaard

Artikel 28.1 zegt dat mensen met een beperking recht hebben op een behoorlijke levensstandaard voor henzelf en hun gezinnen (incl. voldoende voeding, kleding en huisvesting).

Recht op cultuur, recreatie, vrije tijd, sport

Artikel 30 zegt dat mensen met een beperking, ook kinderen, net als ieder ander mee moeten kunnen doen aan het culturele leven, recreatie, vrije tijd en sport. Ze hebben recht op toegang tot sportlocaties en sportactiviteiten, televisieprogramma's, film, theater, musea, etc. De overheid moet passende maatregelen nemen waardoor mensen met een handicap hun creatieve, artistieke en intellectuele talent kunnen ontwikkelen en gebruiken. Hierbij hebben ze recht op erkenning en ondersteuning van hun specifieke culturele en taalkundige identiteit, zoals gebarentaal en dovencultuur. De overheid moet ervoor zorgen dat mensen met een handicap specifieke sport- en recreatieactiviteiten kunnen organiseren en daaraan kunnen deelnemen. Ze hebben recht op passende middelen, instructie en training.

Zes belangrijke principes

Om het VN-verdrag Handicap goed uit te kunnen voeren, is het belangrijk om te weten dat het verdrag uitgaat van een aantal principes. Bij het maken van wet- en regelgeving, bij het inrichten van de omgeving, bij het ontwerpen van producten en bij het aanbieden van diensten moeten deze principes altijd meegenomen worden.

Principe 1 – Gelijkheid

Het VN-verdrag Handicap gaat uit van het gelijkheidsbeginsel. Het gelijkheidsbeginsel gaat over gelijke behandeling en gelijke kansen. De basis van dit beginsel is dat iedereen in gelijke gevallen gelijk behandeld moet worden, ongeacht de verschillen tussen mensen.

Om iedereen gelijke kansen te geven, is het soms nodig om juist niet gelijk te behandelen. Bijvoorbeeld bij een sollicitatie bij gelijke geschiktheid de voorkeur geven aan een sollicitant die een achterstand heeft op de arbeidsmarkt (bijvoorbeeld een vrouw of iemand met een beperking). Of voor iemand een werkplek aanpassen zodat hij ook kan werken. Deze vormen van ongelijke behandeling zorgen voor gelijke kansen en zijn daarom niet in strijd met het gelijkheidsbeginsel.

Het tegenovergestelde van gelijke behandeling is discriminatie. Discriminatie is in alle gevallen verboden. In artikel 4 van het verdrag staat dat landen die het verdrag hebben ondertekend, maatregelen moeten nemen die discriminatie uitbannen.

Principe 2 – Autonomie

Autonomie (zelfstandigheid en eigen regie) is een belangrijk grondbeginsel van het verdrag. In het verdrag staat bijvoorbeeld dat mensen met een beperking het recht hebben om zelfstandig naar school te gaan en zelfstandig van het openbaar vervoer gebruik moeten kunnen maken.

Mensen met een beperking moeten zelfstandig besluiten kunnen nemen over bijvoorbeeld geldzaken of over waar zij willen wonen

Onafhankelijkheid en handelingsbekwaamheid lopen als een rode draad door het verdrag. Mensen met een beperking moeten zelfstandig besluiten kunnen nemen over bijvoorbeeld geldzaken of over waar zij willen wonen. Als ze dat niet alleen kunnen, dan moeten ze daarbij ondersteuning krijgen. Daarbij is het niet de bedoeling dat het maken van de keuze overgenomen wordt, bijvoorbeeld voor de eigen bestwil. De ondersteuning moet iemand helpen bij het maken van een eigen keuze; zelfs als die keuze misschien niet verstandig lijkt te zijn.

Principe 3 - Toegankelijkheid

Om mee te kunnen doen aan de samenleving, moet de samenleving toegankelijk zijn. In de artikelen 8 en 9 van het verdrag staat dat iedereen recht heeft op toegang tot gebouwen, voorzieningen en informatie. Dat betekent dat er maatregelen genomen moeten worden die de omgeving, vervoer, informatie, de werkplek, openbare faciliteiten en diensten voor iedereen toegankelijk maken. Zonder toegankelijkheid geen deelname.

Principe 4 – Doeltreffend (maar niet onevenredig belastend)

In het verdrag staat dat aanpassingen die nodig zijn om obstakels in de samenleving weg te nemen, doeltreffend moeten zijn, maar ze mogen anderen niet onevenredig of onnodig belasten. Maar wat is onevenredig?

Niet de beperking is het probleem, maar de manier waarop de samenleving is ingericht

Er bestaat helaas geen duidelijke richtlijn of definitie voor wat wel of niet onevenredig belastend is. Om het begrip onevenredig toch iets te verduidelijken, geven we hier twee voorbeelden. Werknemers die minder energie hebben door een chronische ziekte, hebben recht op aanpassing van de werktijd, maar alleen als dat geen onevenredig grote nadelen heeft voor het bedrijf. Openbare gebouwen moeten toegankelijk gemaakt worden, maar niet ten koste van bijvoorbeeld de historische waarde van een gebouw.

Principe 5 – Ervaringsdeskundigen betrekken: niets over ons zonder ons

Het VN-verdrag Handicap uitvoeren kan niet zonder ervaringsdeskundigen. Sterker nog, het verdrag schrijft voor dat de overheid, brancheorganisaties en ondernemingen bij het uitvoeren van het verdrag ervaringsdeskundigen moeten betrekken: niets over ons zonder ons.

In het verdrag staat overigens nergens letterlijk het woord 'ervaringsdeskundigen', maar wel dat organisaties die het verdrag moeten uitvoeren, mensen met een beperking moeten raadplegen en hen actief moeten betrekken via hun vertegenwoordigende organisaties.

Principe 6 – Denken vanuit een ander perspectief: het sociaal model

Je kunt op verschillende manieren kijken naar mensen met een beperking. Bijvoorbeeld: mensen met een beperking hebben hulp nodig. Of: mensen met een beperking moeten beter gemaakt worden. En als ze niet beter gemaakt kunnen worden, dan maken we speciale aanpassingen voor ze. Bijvoorbeeld een speciale school of speciaal vervoer. Deze manier van kijken naar mensen met een beperking komt voort uit het medisch model. Lange tijd is het medisch model de dominante gedachte geweest in Nederland.

Het VN-verdrag Handicap gebruikt een andere visie: het sociaal model. Het sociaal model gaat uit van een ander perspectief: niet de beperking is het probleem, maar de manier waarop de samenleving is ingericht. De kern van het sociaal model is dat mensen met een beperking gehandicapt gemaakt worden door de maatschappij. Een handicap ontstaat vooral door ontoegankelijkheid.

Als je op deze manier naar mensen met een beperking kijkt, dan ligt het oplossen van de handicap niet bij het individu, maar bij de maatschappij. Het VN-verdrag Handicap richt zich daarom op het wegnemen van obstakels die mensen met een beperking verhinderen om daadwerkelijk mee te kunnen doen.

Het VN-verdrag Handicap in Nederland

De overheid en maatschappelijke sectoren moeten het VN-verdrag Handicap in Nederland uitvoeren. Uitvoering van een mensenrechtenverdrag neemt jaren in beslag. Daarom mag de uitvoering stapsgewijs. Hoe heeft Nederland de uitvoering van het VN-verdrag Handicap opgepakt? Wat is er sinds de ratificatie in ons land veranderd?

Besluiten en maatregelen

De overheid en maatschappelijke organisaties moeten maatregelen nemen die de gelijke behandeling en participatie van mensen met een beperking verbeteren. Hieronder de belangrijkste besluiten en maatregelen die sinds de ratificatie in 2016 zijn genomen.

Uitbreiding Wet Gelijke Behandeling handicap of chronische ziekte

Tegelijk met de ratificatie van het verdrag in 2016 is de Wet Gelijke Behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (Wet Gelijke Behandeling h/cz) uitgebreid met goederen en diensten. Dat betekent dat de Wet Gelijke Behandeling h/cz ook geldt voor winkels, restaurants, theaters, sportverenigingen, leveranciers, kappers, verzekeraars, banken etc. Wat deze uitbreiding voor mensen betekent, lees je in het hoofdstuk 'Wat heb je als burger aan het verdrag?'

Aanpassing in de Kieswet

Kort na de ratificatie is de Kieswet gewijzigd. Daarin werd opgenomen dat stemlokalen voor iedereen toegankelijk moeten zijn.

Lokale Inclusie Agenda

Tegelijk met de ratificatie van dit VN-Verdrag Handicap in 2016 is aan de Jeugdwet, Wmo en Participatiewet de verplichting toegevoegd om in een periodiek plan op te nemen hoe de gemeente het verdrag gaat uitvoeren. Dit periodieke plan noemen we de Lokale Inclusie Agenda. Elke gemeente moet een Lokale Inclusie Agenda opstellen. Veel gemeenten hebben inmiddels een Lokale Inclusie Agenda.

Besluit Toegankelijkheid

In 2017 is het Besluit algemene toegankelijkheid aangenomen. Hiermee is algemene toegankelijkheid de norm geworden. Dit besluit is een aanpassing van de Wet Gelijke Behandeling h/cz. In het besluit staat dat alle sectoren, dus ook de overheid, een actieplan moeten maken waarin zij aangeven hoe zij werken aan het bereiken van de algemene toegankelijkheid.

Bestaande wetten getoetst aan het VN-verdrag

De Raad van State heeft alle landelijke wetgeving getoetst aan het VN-verdrag Handicap. Dat betekent helaas niet dat alle landelijke wetten en beleidsregels in ons land nu voldoen aan het verdrag. Bovendien worden veel wetten sinds de decentralisatie van 2015 door gemeenten uitgewerkt. Gemeenten hebben daarin veel vrijheid. Daardoor gaat er in de uitvoering nog veel mis. In een gedecentraliseerd land is uitvoering van een VN-verdrag een stuk complexer.

Programma Onbeperkt Meedoen

In 2018 is het kabinet het programma Onbeperkt meedoen! gestart. Doel van het programma is Nederland toegankelijker maken. Het ministerie van VWS voert het programma uit, samen met organisaties van mensen met een beperking, werkgeversorganisaties, MKB-Nederland en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

MKB Toegankelijk

Om winkels en horecagelegenheden beter toegankelijk te maken, zijn MKB-Nederland en VNO-NCW gestart met MKB Toegankelijk. MKB Toegankelijk is onderdeel van het Programma Onbeperkt Meedoen van

het ministerie van VWS. MKB Toegankelijk geeft informatie en advies en het stimuleert brancheorganisaties en ondernemers om werk te maken van toegankelijkheid. Ook laat MKB Toegankelijk zien dat toegankelijk ondernemen een meerwaarde heeft.

Actieplan Toegankelijk Stemmen

Dit actieplan moet zorgen voor meer bewustwording over toegankelijke verkiezingen. Het plan omvat 11 actiepunten die moeten zorgen voor betere toegankelijkheid van de stemlokalen, begrijpelijke informatie over stemmen, meer kennis en bewustwording van leden van de stembureaus en het begrijpelijk spreken en schrijven door politieke partijen.

Actieplan Toegankelijke Bouw

Doel van dit actieplan is de toegankelijkheid van openbare gebouwen, kantoren en woningen te verbeteren. Het actieplan is in 2018 gestart. Het Normeninstituut NEN heeft in 2021 opdracht gekregen een norm op te stellen. Dit doet de NEN samen met organisaties in de bouw, woningcorporaties, projectontwikkelaars, architecten, kennisinstituten, bouwopleidingen, gemeenten en consumenten. De norm treedt in 2023 in werking op basis van vrijwilligheid. Als de norm onvoldoende gebruikt wordt, dan wordt het mogelijk een wettelijk verplichte norm.

Actieplan toegankelijk OV en doelgroepenvervoer

In 2018 start het actieplan OV en doelgroepenvervoer. Doel is zorgen dat mensen met een beperking zo zelfstandig mogelijk kunnen reizen. Daarvoor moet vooral het OV toegankelijker worden. Eind 2022 tekenden vervoerders en overheden het Bestuursakkoord Toegankelijkheid OV 2022-2032. Ze gaan de komende tien jaar samenwerken aan meer toegankelijkheid in het OV. Denk aan toiletten in de trein, werkende liften in stations, betere aansluiting tussen verschillende vormen van vervoer, toegankelijke reisinformatie en reisassistentie.

Tijdelijk Besluit digitale toegankelijkheid

In 2018 is het Tijdelijk Besluit digitale toegankelijkheid in werking getreden. In dit besluit staat dat websites en apps van de overheid toegankelijk gemaakt moeten worden. Ondanks dit besluit zijn veel overheidswebsites en -apps nog niet toegankelijk. Vanaf 2023 gaat het ministerie van Binnenlandse Zaken meer ondersteuning geven en meer toezicht houden op de uitvoering van dit besluit.

Wet erkenning Nederlandse Gebarentaal

Sinds 1 juli 2021 is Nederlandse Gebarentaal een officiële taal. De overheid moet het gebruik van Nederlandse Gebarentaal in de samenleving aanmoedigen, bijvoorbeeld in het onderwijs en op het werk. Wat dit voor mensen betekent, lees je in het hoofdstuk 'Wat heb je als burger aan het verdrag'.

Bereikbaarheid 112

Het nationale noodnummer 112 is sinds begin 2021 ook via sms bereikbaar. En vanaf februari 2022 ook via de 112NL app. Hiermee is 112 beter toegankelijk voor mensen met een gehoor- en spraakbeperking.

Audiodescriptie publieke televisieprogramma's

Van 2023 tot en met 2026 geeft de overheid ieder jaar een miljoen extra aan de NPO om meer televisieprogramma's te maken met audiodescriptie. Audiodescriptie is een gesproken beschrijving van wat er te zien is. Het maakt televisieprogramma's toegankelijk voor blinden en slechtzienden.

Uitbreiding Artikel 1 in de Grondwet

In januari 2023 stemt de Eerste Kamer in met uitbreiding van Artikel 1 van de Grondwet. Dit artikel gaat over gelijke behandeling en antidiscriminatie. In het artikel staat: 'Iedereen die zich in Nederland bevindt wordt in gelijke gevallen gelijk behandeld. Het is in ons land verboden om iemand te discrimineren op basis van godsdienst, politieke voorkeur, levensovertuiging, geslacht, ras of op welke grond dan ook.' Aan deze opsomming worden twee grondslagen toegevoegd: 'seksuele gerichtheid' en 'handicap'.

Code Diversiteit en Inclusie in de culturele sector

Brancheverenigingen in de culturele sector hebben de Code Diversiteit en Inclusie opgesteld. Doel van de Code is een gelijkwaardige en toegankelijke cultuursector. Niet alleen voor het publiek, maar ook voor makers, artiesten, producenten en andere werknemers in de culturele sector. Steeds meer musea en theaters maken tentoonstellingen en voorstellingen toegankelijk voor mensen met een zichtbare of onzichtbare beperking. Dat doen ze onder andere met ondertiteling, gebarentolken, audiodescriptie en prikkel-arme voorstellingen.

Stappen vooruit, maar er moet nog veel gebeuren

De uitvoering van het VN-verdrag Handicap in Nederland komt dus wel op gang, maar het gaat langzaam. En ook niet overal even goed. Er moet nog veel gebeuren.

Kritische vragen van de VN

Sinds de ratificatie moet Nederland de VN laten weten hoe het in ons land gaat met de uitvoering van het verdrag. De overheid heeft in 2018 een eerste rapportage naar de VN gestuurd. Ook het College voor de Rechten van de Mens rapporteert aan de VN. Dat doet het College omdat het in ons land officieel toezichthouder is op uitvoering van het verdrag. En ook belangenorganisaties van mensen met een beperking rapporteren aan de VN over hoe het in ons land gaat met de uitvoering van het verdrag. Dit zijn de zogenaamde Schaduwrapportages.

Naar aanleiding van de rapportages heeft de VN in april 2022 een lijst met zeer kritische vragen opgesteld. De vragen gaan over zaken die in ons land nog niet in orde zijn, de zogenaamde 'List of issues'.

De VN heeft onder meer vragen over:

- de gevolgen van de decentralisaties in ons land; de verschillen tussen gemeenten zijn te groot,
- dat je in Nederland een voorziening zelf moet aanvragen, terwijl de overheid zelf moet regelen dat mensen met een beperking toegang hebben tot de samenleving,
- zorg onder dwang en vrijheidsbeperking in de zorg,
- de stapeling van zorgkosten door de hoge eigen bijdragen.

De overheid heeft deze vragen in november 2022 beantwoord. In 2023 of 2024 gaat de VN een oordeel geven over de Nederlandse uitvoering van het verdrag. Dat gebeurt tijdens een bijeenkomst in Genève.

Moties

Ook meerdere politici zien in dat er in ons land meer moet gebeuren om het VN-verdrag Handicap goed uit te voeren. De Tweede Kamer heeft hiervoor meerdere moties aangenomen. Een aangenomen motie geeft de regering de opdracht om iets te doen of te veranderen. Dat is niet vrijblijvend. Maar hoe en wanneer de regering zo'n motie uitvoert, bepaalt de regering zelf (tenzij dat ook al meteen in de motie is bepaald).

In deze brochure noemen we één opvallende en belangrijke motie. In 2022 neemt de Tweede Kamer met een ruime meerderheid een motie aan voor

het opstellen van een meerjarige nationale strategie voor mensen met een beperking. Een nationale strategie om achterstelling en uitsluiting uit te bannen. De meerjarige strategie is een lange termijnplan die losstaat van kabinetten en regeerperiodes.

Initiatiefnota Ons land is beperkt

Ook noemen we hier graag de initiatiefnota 'Ons land is beperkt'. Met een initiatiefnota kan een Tweede Kamerlid een bepaalde kwestie aan de orde stellen en daarover voorstellen doen. In deze nota staan maar liefst 71 concrete voorstellen die ervoor zorgen dat mensen met een handicap volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving. De regering en de Tweede Kamer gaan de nota bespreken.

Facultatief Protocol

Bij het VN-verdrag Handicap hoort ook het zogenaamde Facultatief Protocol. Dit protocol bepaalt dat je als individu of als belangengroep rechtstreeks bij het VN Comité kunt klagen over je overheid als die zich niet houdt aan het verdrag. Het is dus een manier om je individuele recht te krijgen als dat via nationale wetgeving niet lukt. Helaas kunnen Nederlandse burgers en organisaties geen gebruik maken van dit protocol, want Nederland heeft het Facultatief Protocol nog niet geratificeerd. Als Nederland alsnog dit protocol ratificeert, dan moeten burgers en organisaties overigens nog steeds eerst via het eigen rechtssysteem hun recht zien te halen.

Tot slot

Ondanks deze besluiten en maatregelen hebben mensen met een beperking of chronische aandoening in Nederland nog steeds te maken met forse achterstanden. En dat op meerdere terreinen van het leven, zoals inkomen, werk en wonen. Belangenorganisaties hebben in hun schaduwrapportage zelfs vastgesteld dat de positie van mensen met een beperking sinds de ratificatie van het verdrag op sommige terreinen is verslechterd. En ook de rapportages van het College voor de Rechten van de Mens laten zien dat er in Nederland nog veel moet gebeuren om de ongelijkheid tussen mensen met en zonder beperking op te heffen.

Wat heb je als burger aan het verdrag?

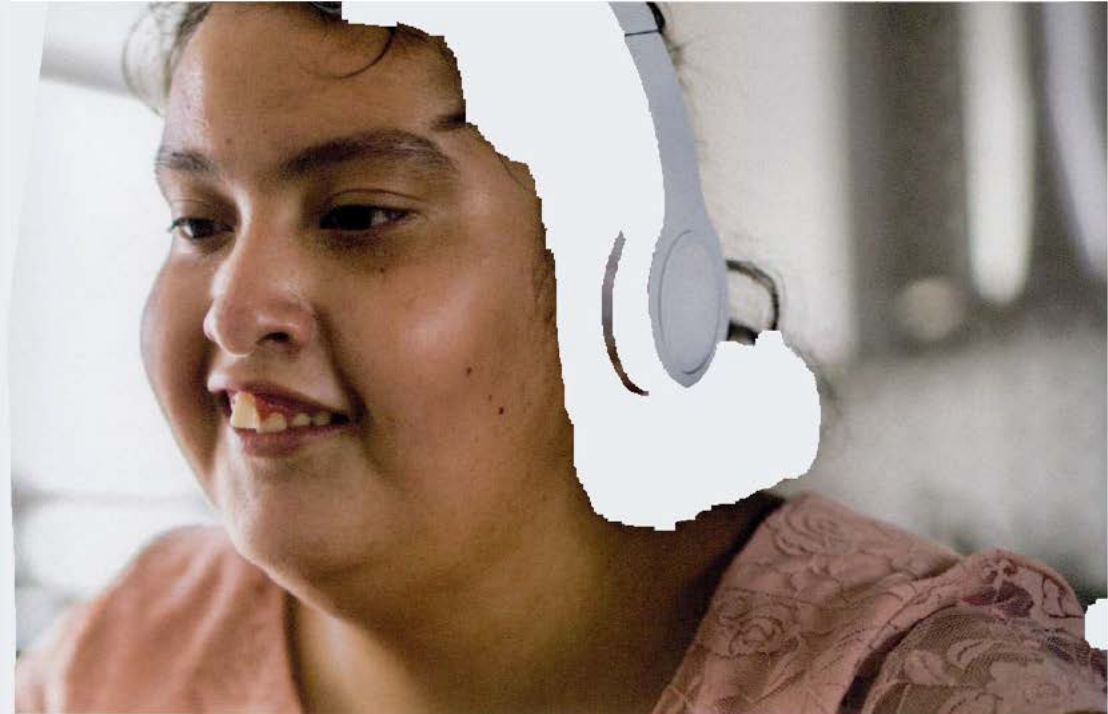
Het is mooi dat er een mensenrechtenverdrag is waarin staat dat mensen met een beperking recht hebben op gelijke behandeling. En dat zij - net als ieder ander - moeten kunnen deelnemen aan de samenleving. Maar in de praktijk is dat in Nederland nog niet zo. Wat hebben mensen met een beperking in hun dagelijks leven aan het verdrag?

Met het verdrag in de hand naar de rechter?

Een veel gestelde vraag is: als ik vanwege mijn beperking ongelijk behandeld word, kan ik dan met het verdrag in de hand naar de rechter stappen? Nee, dat kan helaas niet. Internationale mensenrechten kun je niet afdwingen bij de nationale rechter. Nationale rechters kunnen alleen uitspraken doen over nationale wetgeving. Wat kan wel?

Doeltreffende voorziening vragen

Sinds de ratificatie van het verdrag is de Wet gelijke behandeling handicap of chronische ziekte uitgebreid met goederen en diensten. Dat betekent dat deze wet sindsdien ook geldt voor horeca, musea, winkels, theaters, verzekeraars etc. De wet gold al voor het onderwijs, werk, woningen en openbaar vervoer.

In de Wet Gelijke Behandeling chronische ziekte of handicap staat dat ondernemers geleidelijk de algemene toegankelijkheid van hun bedrijf of onderneming moeten vergroten. En dat als mensen met een handicap stuiten op ontoegankelijkheid of ongelijke behandeling, zij kunnen vragen om een doeltreffende voorziening. Een ondernemer of organisatie moet er dan voor zorgen dat die voorziening er komt, tenzij dat 'onevenredig belastend' is (te duur of om andere reden te ingrijpend).

Aanvragen van een oordeel van het College voor de Rechten van de Mens is gratis

Voel je je vanwege je beperking ongelijk behandeld? Bijvoorbeeld in een winkel, in het openbaar vervoer, op de werkvloer of op school? Vraag dan om een doeltreffende voorziening.

Discriminatieklacht indienen

Kom je er met de ondernemer, het schoolbestuur, je werkgever etc. toch niet goed uit, dan kun je discriminatieklacht indienen. Dat kan bij een Antidiscriminatiebureau bij jou in de buurt. Het Antidiscriminatiebureau geeft advies en helpt eventueel bij procedures.

Je kunt je discriminatieklacht ook voorleggen aan het College voor de Rechten van de Mens. Je kunt dat eventueel samen doen met een antidiscriminatiebureau. Het College onderzoekt jouw discriminatieklacht aan de hand van de Wet gelijke behandeling chronische ziekte of handicap. De andere partij wordt ook bij het onderzoek betrokken. Het College behandelt je klacht in een openbare zitting. Het College oordeelt uiteindelijk of er sprake is van discriminatie en geeft een advies. Het advies van het College is niet bindend, maar wordt in de praktijk wel vaak opgevolgd. Het College publiceert alle oordelen op hun website. Je kunt de oordelen selecteren op 'handicap of chronische ziekte'.

Het aanvragen van een oordeel van het College voor de Rechten van de Mens is gratis en je hebt er geen advocaat voor nodig. Als ondanks het oordeel van de het College voor de Rechten van Mens de discriminatie blijft doorgaan, dan kun je alsnog naar de rechter stappen. De rechter moet rekening houden met het oordeel van het College.

Geleidehond niet weigeren

Sinds de ratificatie van het VN-verdrag Handicap staat in de Wet Gelijke Behandeling chronische ziekte en handicap dat de toegang van geleidehonden in principe niet meer geweigerd mag. Dat betekent dat assistentiehonden in principe altijd toegelaten moeten worden. Als je vindt dat je hond ten onrechte geweigerd wordt, dan kun je een klacht indienen bij het Antidiscriminatiebureau of bij het College voor de Rechten van de Mens.

Erkenning Nederlandse Gebarentaal

Sinds juli 2021 is Nederlandse Gebarentaal erkend als officiële taal. Voor mensen met een gehoorbeperking voor wie Nederlandse Gebarentaal hun moedertaal is, betekent dat:

- dat bij crisis- en noodsituaties berichten van de overheid ook in Nederlandse Gebarentaal gecommuniceerd worden,
- dat belangrijke toespraken van kabinetsleden vertaald worden in Nederlandse Gebarentaal,
- dat zij bij een rechtszaak Nederlandse Gebarentaal mogen gebruiken,
- dat zij een eed of belofte in Nederlandse Gebarentaal mogen afleggen.

Wat kun je als lokale belangenbehartiger met het verdrag?

De gemeente heeft een belangrijke rol bij de uitvoering van het VN-verdrag Handicap. Wat kun je als lokale belangenbehartiger of vertegenwoordiger van mensen met een beperking doen om de uitvoering van het VN-verdrag Handicap binnen je gemeente vooruit te helpen?

Rol van de gemeente

Wettelijk verplicht

De bedoeling van het VN-verdrag Handicap is dat Nederland toegankelijk en inclusief wordt voor iedereen. Hiervoor moet de achterstand die mensen met een beperking hebben ten opzichte van mensen zonder beperking, opgelost worden. Ook gemeenten moeten hieraan bijdragen.

Gemeenten zijn zelfs wettelijk verplicht om met het VN-verdrag Handicap aan de slag te gaan. Bij de ratificatie van het verdrag heeft Tweede Kamer een amendement aangenomen waarin staat dat gemeenten periodiek één integraal plan moeten maken voor de lokale uitvoering van het VN-verdrag Handicap.

Lokale Inclusie Agenda

Het plan dat de gemeente moet maken, heet de Lokale Inclusie Agenda. In de Lokale Inclusie Agenda moet staan hoe de gemeente het verdrag gaat uitvoeren. Gemeenten moeten duidelijk omschrijven welke verbeteringen

en doelen ze gaan bereiken. En binnen welke tijd ze dat gaan doen. In het plan moeten alle levensterreinen meegenomen worden: onderwijs, werk, inkomen, vervoer, wonen en leven. Bij het maken van de Lokale Inclusie Agenda moet de gemeente samenwerken met mensen met een beperking of met de organisaties die hen vertegenwoordigen.

Tips voor lokale belangenbehartigers

Weet wat er in het VN-verdrag Handicap staat

Zorg dat je als belangenbehartiger weet waarom het VN-verdrag Handicap belangrijk is en wat erin staat. In deze brochure vind je basisinformatie over het verdrag.

Wil je je echt goed verdiepen in het VN-verdrag Handicap, bekijk dan de E-learning van Niets Over Ons Zonder Ons (gratis te bekijken via de website www.nietoveronzonderons.nl). De E-learning bestaat uit vier modules:

- Belang en inhoud van het VN-verdrag Handicap
- Werken vanuit het sociaal model
- Lokale Inclusie Agenda
- Invloed uitoefenen in je gemeente.

De bedoeling van het VN-verdrag Handicap is dat Nederland toegankelijk en inclusief wordt voor iedereen

Ook in de zogenaamde General Comments vind je meer uitleg over de betekenis van wat er in het verdrag staat. De VN heeft deze Comments geschreven als een soort toelichting of handleiding voor hoe je het verdrag in de praktijk kunt brengen. De Comments geven uitleg over een bepaald artikel of over een specifiek begrip. General Comment nr. 7 gaat over hoe mensen met een beperking betrokken moeten worden bij de uitvoering van het verdrag. Alle Comments zijn in het Engels geschreven, maar van nr 7 is een onofficiële Nederlandse vertaling (van Dennis R. Meijer).

Onderzoek waar je gemeente mee bezig is

Elke gemeente moet dus een Lokale Inclusie Agenda (LIA) opstellen, maar nog niet alle gemeenten hebben dat gedaan. Onderzoek of jouw gemeente al een LIA heeft en of ze die regelmatig updatet.

Heeft jouw gemeente nog geen LIA? Bied je hulp aan. Wijs je gemeente op de informatie van het project Niets Over Ons Zonder Ons en op de Handleiding Lokale Inclusie Agenda van de VNG. Gemeenteraadsleden stellen goede informatie, tips en adviezen vaak op prijs. Het vergroot de kans dat gemeenteraadsleden bij de Raad aandacht gaan vragen voor inclusief beleid.

Maak gebruik van de artikelen van het verdrag

Gebruik de artikelen van het VN-verdrag als onderbouwing voor je standpunten en in je lobby voor inclusief beleid. Denk bijvoorbeeld aan de volgende artikelen:

- artikel 9.1: recht op gelijke toegang
- artikel 19: recht op eigen regie en participatie
- artikel 20: recht op mobiliteit
- artikel 21: recht op informatie
- artikel 24.1: recht op inclusief onderwijs
- artikel 27.1: recht op arbeid
- artikel 28.1: recht op een behoorlijke levensstandaard
- artikel 30: recht op cultuur, recreatie, vrije tijd, sport

Meer uitleg over deze artikelen staat in de hoofdstukken 'Mensenrechten' en 'Alle artikelen samengevat'.

Bied je ervaringsdeskundigheid aan

In het verdrag staat dat de overheid bij het uitvoeren van het verdrag mensen met een beperking moeten raadplegen en hen moeten betrekken via hun vertegenwoordigende organisaties. Hierin kun je als lokale belangenbehartiger een grote rol spelen. Zet je eigen ervaringsdeskundigheid in of bied aan die via jouw organisatie te organiseren.

Word VN-ambassadeur

Wil je nog een stap verder zetten en je in jouw gemeente intensief inzetten voor uitvoering van het VN-verdrag Handicap, dan kun je ook overwegen om VN-ambassadeur te worden. Op de website van de Coalitie voor Inclusie kun lezen wat een VN-ambassadeur doet en hoe je ambassadeur kunt worden.

Meer informatie

De volgende organisaties geven meer informatie over het VN-verdrag Handicap.

Ieder(in)

Ieder(in) is een netwerkorganisatie die opkomt voor de belangen van mensen met een beperking of chronische ziekte. Ieder(in) behartigt de belangen van meer dan twee miljoen mensen. Visie en standpunten van Ieder(in) zijn voor een belangrijk deel gebaseerd op het VN-verdrag Handicap. www.iederin.nl/vn-verdrag

Alliantie VN-verdrag Handicap – Niets Over Ons Zonder Ons

Ieder(in), LFB, MIND en Per Saldo vormen de Alliantie VN-verdrag Handicap. Onder het motto Niets Over Ons Zonder Ons geeft de Alliantie informatie en advies over het VN-verdrag Handicap. www.nietsoveronszonderons.nl of www.vn-verdraghandicap.nl

College voor de Rechten van de Mens

Het College ziet erop toe dat het VN-verdrag Handicap in ons land goed wordt uitgevoerd. Het College is officieel toezichthouder en oordeelt over gevallen van discriminatie. www.mensenrechten.nl/themas/rechten-van-mensen-met-een-beperking en www.mensenrechten.nl/oordelen

En verder

Rijksoverheid - Rechten van mensen met een beperking | Rijksoverheid.nl
Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) - Iedereen doet mee! | VNG
Coalitie voor Inclusie - VN-Verdrag Handicap | Coalitie voor Inclusie
MKB Toegankelijk - Toegankelijk ondernemen loont (mkbtoegankelijk.nl)
Code Diversiteit & Inclusie - Code Inclusie & Diversiteit in cultuursector
Digitoegankelijk.nl - Een toegankelijke digitale overheid | Digitoegankelijk

Niets Over Ons
Zonder Ons

Colofon

Deze brochure is een uitgave van de Alliantie voor de implementatie van het VN-verdrag Handicap. PerSaldo, LFB, MIND en Ieder(in) vormen samen de Alliantie. De Alliantie vraagt aandacht voor het betrekken van ervaringsdeskundigen bij de uitvoering van het verdrag. Hiervoor voert de Alliantie het project Niets Over Ons Zonder Ons uit.

Copyright: januari 2023 Ieder(in)

Vormgeving: MEO

Samenstelling en redactie: Xan Koster
en Margreet Jonge Poerink

ieder(in)

PerSaldo
www.pgb.nl

ieder(in)

Tijd voor gelijke rechten!

vgn mensen met een beperking of chronische ziekte

Over Ieder(in)

**Landelijke koepelorganisatie voor mensen
met een beperking of chronische ziekte
en hun naasten**

**Vereniging met ruim 200 leden
(patiënten- en cliëntenorganisaties)**

**Samen vertegenwoordigen wij meer dan
2 miljoen Nederlanders**

Oproep aan formerende partijen

Maak vaart met de uitvoering van het VN-verdrag Handicap

Voorkom dat mensen door (inkomensafhankelijke)
eigen bijdragen niet meer kunnen rondkomen

Kies radicaal voor kinderen: waarborg kwaliteit jeugdzorg
en zorg voor écht inclusief onderwijs

Garandeer maatwerk in de Wet maatschappelijke
ondersteuning (Wmo) zodat mensen met een levenslange
levensbrede beperking kunnen participeren

Kies voor toegankelijkheid, voorkom uitsluiting

Maak vaart met de uitvoering van het VN-verdrag Handicap

Wat is er aan de hand?

In 2016 ratificeerde Nederland het VN-verdrag Handicap.

In 2024 concludeerde het VN-comité dat NL te weinig doet aan implementatie.

De Nederlandse overheid zegt met de Werkagenda 2025-2030 te werken aan implementatie van het VN-verdrag en opvolging aan alle 107 aanbevelingen van het VN-comité. Maar dat klopt niet: **64 aanbevelingen ontbreken** in de Werkagenda.

Waar aanbevelingen wél worden opgevolgd, is dat vaak **ontoereikend**: slechts een gedeelte van de aanbeveling wordt opgevolgd, de maatregel is te vrijblijvend of onder voorbehoud van financiering.

Wat kan het nieuwe kabinet doen?

1. **Geef opvolging aan de 64 aanbevelingen die nog geen plek hebben in de Werkagenda**
2. **Zorgen voor bestuurlijke betrokkenheid bij alle betrokken ministeries, niet alleen VWS**
3. **Maak budget vrij voor de werkagenda voor het VN-verdrag Handicap én de monitoring daarvan**

Voorkom dat mensen door een eigen bijdrage niet meer rond kunnen komen

Wat is er aan de hand?

Mensen betalen een inkomensafhankelijke eigen bijdrage voor zorg en ondersteuning (of hier zijn plannen voor).

Dit geldt voor (bijna) iedere zorgwet: o.a. Wet langdurige zorg (Wlz), Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en Jeugdwet.

Er wordt geen rekening gehouden met:

- ◆ mensen die hun leven lang eigen bijdragen moeten betalen vanwege een beperking;
- ◆ mensen die met meerdere zorgwetten tegelijk te maken hebben;
- ◆ de gevolgen van eigen bijdragen voor bestaanszekerheid.

Wat kan het nieuwe kabinet doen?

- 1. Onderscheid in de zorgwetten de doelgroep van mensen met een levenslange en levensbrede beperking**
- 2. Stel deze groep vrij van het betalen van inkomensafhankelijke eigen bijdragen**
- 3. Organiseer voor deze groep de toegang tot alle zorg en ondersteuning op één plek**

Kies radicaal voor kinderen

Wat is er aan de hand?

- ◆ Te veel kinderen zitten thuis zonder onderwijs, de teller staat op 70.000.
- ◆ De instroom in het gespecialiseerd onderwijs blijft stijgen.
- ◆ De vraag naar jeugdhulp blijft stijgen.
- ◆ Kinderen en opvoeders worden aan hun lot overgelaten als zorg en ondersteuning te complex is.

Kinderen met een beperking of chronische ziekte en hun opvoeders worden buitengesloten in de samenleving.

Wat kan het nieuwe kabinet doen?

- 1. Maak voor alle kinderen plek op kinderopvang en school met thuisnabije, inclusieve kindcentra**
- 2. Begin op tijd met levenslange, levensbrede zorg en ondersteuning die nodig is**
- 3. Help ouders en opvoeders om het vol te houden**

Garandeer maatwerk in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)

Wat is er aan de hand?

De Wmo staat onder druk door o.a. vergrijzing, personeelstekorten in de zorg en stijgende kosten.

Focus ligt op geld, niet op mensen.

- ◆ Er ligt een (controversieel verklaard) wetsvoorstel voor invoeren inkomensafhankelijke eigen bijdrage Wmo.
- ◆ Het doel van de Wmo raakt uit beeld: mensen met een beperking hebben de Wmo nodig om zelfredzaam te zijn.

Wmo is nu niet passend voor mensen met een beperking.

- ◆ Er wordt nu meer collectief gekeken, minder ruimte voor maatwerk.
- ◆ Zorg- en ondersteuningsvraag voor hen is structureel anders: levenslang, levensbreed.

VN-verdrag artikel 19: recht op participatie. Houdbaarheid mag niet ten koste gaan van mensenrechten en inclusie!

Wat kan het nieuwe kabinet doen?

1. **Zorg dat de Wmo mensen helpt om mee te doen in de samenleving (en voorkom zo duurdere zorg)**
2. **Garandeer maatwerk voor mensen met een levenslange levensbrede beperking**
3. **Verminder verschillen tussen gemeenten**
4. **Betrek mensen met een beperking en hun vertegenwoordigende organisaties bij ontwikkelingen in de Wmo**

Red de mensen uit de Participatiewet

Wat is er aan de hand?

De Participatiewet benadeelt mensen met een beperking of chronische ziekte.

Er zitten mensen in de Participatiewet die niet kunnen werken of zichzelf er niet 'uit kunnen verdienen' door te werken.

Wie kan werken krijgt vaak niet (eenvoudig) de ondersteuning die zij nodig hebben om de stap naar werk te zetten.

Het inkomen uit de Participatiewet is onvoldoende voor mensen die te maken hebben met extra kosten als gevolg van hun beperking of chronische ziekte.

Wat kan het nieuwe kabinet doen?

1. **Reserveer voldoende middelen om de Participatiewet fundamenteel te wijzigen (spoor 2 van de Participatiewet in balans)**
2. **Volg de adviezen uit het rapport van de Commissie Sociaal Minimum**
3. **Zorg voor een logisch systeem van dagbesteding, beschut werk en regulier werk**

Kies voor toegankelijkheid, voorkom uitsluiting

Wat is er aan de hand?

Bij het ontwerpen van beleid, goederen en diensten wordt het perspectief van mensen met een beperking onvoldoende meegenomen.

Resultaat is dat de samenleving op veel terreinen niet of slecht toegankelijk is. Mensen met een beperking ervaren belemmeringen als het gaat om:

- ◆ Digitale informatie;
- ◆ De openbare ruimte;
- ◆ Het openbaar vervoer;
- ◆ Overheidsinformatie en -dienstverlening;
- ◆ Toegankelijke woningen.

VN-verdrag Handicap artikel 9: Toegankelijkheid

Toegankelijkheid is een grondbeginsel van het VN-verdrag Handicap

Wat kan het nieuwe kabinet doen?

1. Maak toegankelijkheid de norm

- ◆ Investeer in kennis over toegankelijkheid en inclusief ontwerpen.
- ◆ Stel een functionaris toegankelijkheid in, zoals de functionaris gegevensbescherming voor privacywetgeving.

2. Voorkom dure aanpassingen achteraf

- ◆ Veranker toegankelijkheidsnormen in de wet, denk bijvoorbeeld aan de bouwrichtlijn NEN 9120.
- ◆ Neem toegankelijkheid als basis bij (digitale) zorg, onderwijs, wonen, openbare ruimte, OV, overheidsinformatie en dienstverlening.

3. Betrek mensen met een beperking

- ◆ Niets over ons zonder ons, dus ervaringsdeskundigheid vanaf het begin betrekken.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Ieder(in)
T.a.v. mevrouw D. Lauria
Postbus 169
3500 AD Utrecht

Kenmerk: 202500790

Den Haag, 13 december 2025

Geachte mevrouw Lauria,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

Rianne Letschert
Informateur

Tweede Kamer
T.a.v. Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

202500791

Den Haag, 12 december 2025

Onderwerp: Toekomstbestendige zorg voor onze ouderen in een vergrijzende samenleving

Geachte mevrouw Letschert,

Nederland vergrijst in rap tempo. Mensen leven door medische- en sociale ontwikkelingen steeds langer. Dit is in de kern een positieve ontwikkeling, maar stelt onze samenleving ook voor nieuwe uitdagingen. In een vergrijzende samenleving neemt de vraag naar zorg namelijk sterk toe. In de praktijk betekent dit dat er een steeds groter beroep wordt gedaan op zowel de zorg zelf als op (werkende) mantelzorgers. Zowel het aantal zorgvragen als de zwaarte nemen toe, zowel in de ZVW als in de WLZ. Nu al lopen we tegen de grenzen van wat houdbaar is aan, de komende jaren zal dit helaas niet beter worden. Tel daarbij op dat de zorgkosten significant blijven stijgen en de absolute noodzaak voor een integrale visie op de vergrijzende samenleving wordt al snel duidelijk.

Dit vraagstuk is eerst en vooral een maatschappelijk vraagstuk, dat ook om bredere oplossingen vraagt en waarbij de zorg vervolgens aanvullend passende ondersteuning moet bieden. Beleid zou er uiteindelijk op gericht moeten zijn om ouderen zo lang mogelijk onderdeel uit te laten maken van de samenleving op een manier die bij hen past. Dit kan onder meer door op lokaal niveau gericht beleid te formuleren dat bijdraagt aan de algehele sociale cohesie van lokale gemeenschappen. De ouderen van tegenwoordig willen en kunnen ook zelf veel meer dan vroeger. Ze wonen daarbij ook het liefst zo lang mogelijk en zo zelfstandig mogelijk thuis. Tot nu toe benaderen we de vergrijzing nog te veel als louter een 'probleem' van de zorgsector. Dit is niet meer van deze tijd en simpelweg ook niet meer mogelijk.

Het kan ook echt anders. Door op andere terreinen – denk bijvoorbeeld aan mantelzorg of aan het woondomein – zaken beter te organiseren kan een groot deel van de ouderen met een beetje hulp vanuit het eigen netwerk een stuk (langer) zelfstandiger leven. Daar hoeft de zorg niet aan te pas te komen. Daardoor komt schaarse capaciteit vrij om de zorg toegankelijk te houden voor de meest kwetsbaren. De verdeling van de beschikbare schaarse (zorg)capaciteit zou de kern moeten zijn van de integrale vergrijzingsvisie van een volgend kabinet.

We zijn ons er daarbij van bewust dat de overheid niet alles (alleen) kan. Het bedrijfsleven, lokale netwerken, maatschappelijke initiatieven, de zorgsector zelf en andere maatschappelijke stakeholders hebben allemaal een rol te vervullen. Door publiek-privaat samen te werken kunnen we de beste oplossingen vinden. Dit is dan ook onze handreiking aan uw nog te vormen kabinet om hier gezamenlijk stappen in te zetten.

Voorstellen

Hieronder doen wij namens de ondertekenende organisaties zes voorstellen die in ieder geval

onderdeel zouden moeten zijn van toekomstgericht vergrijzingsbeleid. Met gebundelde krachten kunnen we ervoor zorgen dat iedereen in de toekomst ook waardig oud kan worden.

1. **Geef demografische ontwikkelingen een prominentere plek in de beleidscyclus: Maak werk van integraal vergrijzingsbeleid.** De vergrijzing wordt nu nog te vaak beschouwd als een probleem van de zorg, terwijl het in essentie vele beleidsterreinen raakt. Dit vraagt om een bredere inzet waarbij de impact van de demografische ontwikkelingen op de samenleving als geheel structureler in kaart worden gebracht en hier vervolgens vanuit verschillende ministeries integraal beleid op wordt gemaakt. We roepen u op om dit thema structureel te verankeren in een jaarlijkse beleidscyclus.
2. **Durf een groter deel van de zorg buiten de zorg af te vangen.** Veel laagdrempelig zorg- en ondersteuningsaanbod voor ouderen kan buiten de zorg afgevangen worden. Het sociale domein speelt hierin een cruciale rol. Zeker in krimpgebieden kan de combinatie van zorg en andere lokale voorzieningen bijdragen aan het behoud van beide. Dit vraagt om een grotere inzet op domeinoverstijgend beleid waarbij we in samenhang het aanbod van zorg en het sociale domein op lokaal niveau organiseren. Zorg er daarbij voor dat de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) stevig blijft staan als basis voor passende ondersteuning, juist voor mensen die deze ondersteuning niet zelf kunnen organiseren.
3. **Investeer in de ouderenwoningen van de toekomst.** Een groot deel van de opgave ligt in het woondomein. Ouderwetse verzorgingshuizen bieden geen structurele oplossing voor de veranderende woonbehoefte van ouderen. Betrokken partijen hebben jaren geleden al een bestuurlijk akkoord gesloten om wel de juiste stappen te zetten.¹ Wij hopen dat we de ingezette lijn om de ouderenzorgwoningen van de toekomst te realiseren zoveel mogelijk kunnen doorzetten met uw kabinet. Hiervoor hebben we een toekomstgerichte publiek-private investeringsagenda nodig. Op die manier kunnen we gezamenlijk bijdragen aan het realiseren van voldoende geschikte woonruimte voor ouderen.
4. **Zet ingezet beleid versterkt voort.** Er is grote behoefte aan stabiliteit en ruimte om de recent afgesloten akkoorden te kunnen uitvoeren zodat er in ieder geval op de korte termijn stappen gezet kunnen worden. Dit betekent dat we onverminderd door willen gaan met de uitvoering van onder andere het Hoofdlijnenakkoord Ouderenzorg (HLO) en het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord. Daarnaast wijzen wij u ook op een eerder uitgebracht advies van de Sociaal Economische Raad (SER) met betrekking tot de implementatie van noodzakelijk beleid om de arbeidsmarkt in de zorg toekomstbestendig te maken.² Denk hierbij onder meer aan het terugdringen van administratieve lasten, voldoende oog voor professionele zeggenschap en ruimte voor roostering, en inzetten op opleiden en een open leercultuur om zorgmedewerkers te behouden. De SER zal ook nog advies uitbrengen over een gezonde werk-privébalans in dit kader.³
5. **Denk na over de langdurige zorg van de toekomst.** Door de ondersteuning voor de grote groep ouderen meer in de samenleving te organiseren houden we de zorg – en de langdurige

¹ [Afspraken bestuurlijk overleg wonen voor ouderen | Publicatie | Home | Volkshuisvesting Nederland](#)

² [Aan de slag voor de zorg, ruimte voor zorgprofessional | SER](#)

³ Zie [Adviesvoortgang | SER](#)

zorg in het bijzonder – toegankelijk voor de meest kwetsbaren met een kleine beurs. De meest kwetsbaren hebben immers ook in de toekomst goede zorg en behandeling nodig, zowel vanuit de ZVW als de WLZ. Dit betekent op de lange termijn ook iets voor de manier waarop we onder andere de Wet langdurige zorg (Wlz) zelf vormgeven. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het herformuleren van de aanspraken op zorg. Het HLO zet een aantal stappen in de goede richting, maar er is meer nodig. Er komt een staatscommissie die zich zal buigen over de toekomst van de zorg. Benut deze commissie om dit vraagstuk expliciet voor de lange termijn in kaart te brengen.

6. **Investeer structureel in gezond oud worden en het voorkomen van zorgvraag.** Investeer structureel in gezond oud worden door preventie en leefstijl breder te verankeren. Er liggen heel veel kansen om Nederland gezonder te maken. Zie in dit kader ook voorstellen die door een brede maatschappelijke gezondheidscoalitie zijn gedaan aan de formatietafel.⁴ Een aanzienlijk deel van de toekomstige (kostbare) zorgvraag op hogere leeftijd ontstaat al decennia eerder en is grotendeels voorkombaar. Wetenschappelijk bewijs, waaronder de [Lancet Commission](#), waaruit blijkt dat 45 procent van dementie te voorkomen is: gerichte leefstijl- en omgevingsinterventies realiseren zowel grote gezondheidswinst als maatschappelijke opbrengsten. Door preventie, leefstijlbevordering en gezondheid in alle beleidsterreinen structureel te verankeren, van samen wonen en werk tot sociale omgeving, verkleinen we de toekomstige zorgbehoefte substantieel, vergroten we de vitaliteit van komende generaties ouderen en voorkomen we eenzaamheid bij ouderen.

Hoogachtend,

Ondertekenaars

Angeline Ackermans, directeur branchevereniging kleine zorgaanbieders

Anneke Sipkens, directeur-bestuurder ANBO-PCOB

Anneke Westerlaken, voorzitter ActiZ

Barbara Kamp, voorzitter Diagned

Bianca Buurman, voorzitter V&VN

Dirk Jan van den Berg, voorzitter Zorgverzekeraars Nederland

Edwin Velzel, bestuursvoorzitter Nederland Zorgt Voor Elkaar

Ingrid Thijssen, voorzitter VNO-NCW

Iris de Vries, voorzitter vereniging Arts & Leefstijl

Jacco Vonhoff, voorzitter MKB-Nederland

Jacqueline de Groot, voorzitter-bestuurder Verenso

Justine Feitsma, bestuurslid CNV

Lex Staal, directeur-bestuurder Sociaal Werk Nederland

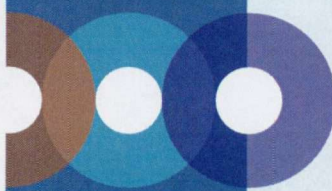
Liesbeth Spies, voorzitter Aedes

Marjolein Tasche, voorzitter Landelijke Huisartsenvereniging

Medy van der Laan, voorzitter Nederlandse vereniging van banken

⁴ [Inzetten op gezondheid voor een sterke samenleving - GGD GHOR Nederland](#)

Theo Henrar, voorzitter FME

Houdbare ouderenzorg in een vergrijzende samenleving

December 2025

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Houdbare ouderenzorg in een vergrijzende samenleving	3
1. Versterking van de sociale basisinfrastructuur om het ouder worden te demedicaliseren	5
Versterken sociale basis infrastructuur leidt tot economische- en maatschappelijke winst	5
Sociale basisinfrastructuur is er, maar moet structureel versterkt worden	6
De opgave ligt niet in het 'heruitvinden van het wiel', maar in het beter laten draaien ervan.	6
2. Een toekomstgerichte agenda om voldoende woningen voor ouderen te realiseren	7
Dit soort woningen zijn onderdeel van een toekomstgerichte woonagenda:	8
Een bouw- en woonagenda die aansluit bij een vergrijzende samenleving	8
3. Het stimuleren van eigen regie en grip op gezondheid	9
Anders denken over ondersteuning	10
Publiek-privaat samenwerken om de druk op de zorg te verlichten	10
Een gezondheidsinformatiestelsel dat breder kijkt dan alleen de zorg	11
4. Een vergrijzingsbestendige arbeidsmarkt	12
Stimuleren arbeidsproductiviteit om in te spelen op de demografische transitie	12
Een vergrijzingsbestendige arbeidsmarkt	12
5. Toekomstbestendige zorg	14
Lichte zorg en ondersteuning	14
Zwaardere zorgvragen: Onderhoud aan de Wet langdurige zorg	15

Inleiding

In het kort

- De vergrijzing stelt onze ouderenzorg, samenleving en arbeidsmarkt op de lange termijn voor een grote opgave. Het is een rijkdom dat we ouder worden, maar we moeten serieuze stappen zetten om mensen ook in de toekomst op een waardige manier oud te kunnen laten worden.
- We moeten zaken anders en beter gaan doen: met de nodige creativiteit, meer publiek-private samenwerking en soms ook door moeilijke keuzes te maken.
- Door de zorg voor de grote groep ouderen die veel zelf willen en kunnen in de toekomst meer in de samenleving te organiseren blijven schaarse publieke voorzieningen namelijk toegankelijk voor de meest kwetsbare ouderen met een kleinere beurs. Hierbij is er een blijvende publieke verantwoordelijkheid voor ouderen die het niet 'zelf kunnen'.
- Dit betekent dat we zoveel mogelijk in lokale gemeenschappen, wijken en ondernemers moeten investeren om ouderen zo lang mogelijk zo zelfstandig mogelijk te laten wonen en functioneren. Het bedrijfsleven kan hierbij ook enorm profiteren van de kansen die onze vergrijzende samenleving biedt.
- Met dit stuk steken de ondertekenende organisaties nadrukkelijk de hand uit om vanuit een breed maatschappelijk verband samen met de overheid de noodzakelijke stappen te zetten om de kansen van de vergrijzende samenleving volledig te benutten.

Houdbare ouderenzorg in een vergrijzende samenleving

Nederland vergrijst – net als veel andere landen – in rap tempo. Dit betekent (ook) dat de verhouding tussen het aantal werkenden en het aantal ouderen drastisch verandert. In 2050, zo is de verwachting, telt ons land ongeveer 4,8 miljoen 65-plussers en is het aantal 85-plussers zelfs bijna verdubbeld tot 1 miljoen.

Door deze demografische transitie – ook wel de 'dubbele vergrijzing' genoemd – zal de zorgvraag ook sterk toenemen. In combinatie met de individualisering van de maatschappij en het feit dat de groei van de beroepsbevolking stagneert, zet deze trend maatschappelijke voorzieningen en de arbeidsmarkt in toenemende mate onder druk.

Als brede maatschappelijke coalitie zijn wij ervan overtuigd dat we deze uitdagingen aan kunnen, mits we de goede dingen doen. Het huidige beleid doet dit helaas nog niet altijd. Het kan anders en het kan beter. Wij willen in gezamenlijkheid – zorgsector, bedrijfsleven en andere maatschappelijke partners – hiervoor de handschoen oppakken. Er liggen allerlei rapporten en beleidsstukken met aanbevelingen om de zorg voor onze ouderen anders te organiseren, maar de uitvoering daarvan komt onvoldoende van de grond. Het is tijd om aan de slag te gaan. Het bedrijfsleven kan hier een belangrijke bijdrage leveren met nieuwe dienstverleningsconcepten en in samenwerking met andere (publieke) partijen.

Met dit stuk willen de discussie vanuit het maatschappelijk middenveld aanzwengelen over hoe we de zorg voor ouderen toekomstbestendig maken: we willen (goed) ouder worden in Nederland, op een manier waarbij mensen worden gezien, erbij horen en betekenisvolle contacten onderhouden. We willen ook dat die zorg houdbaar en betaalbaar blijft. Wij zijn ervan overtuigd dat met behulp van technologie, het stimuleren van netwerken op lokaal niveau, anders bouwen voor ouderen en met een andere verhouding tussen zorg en samenleving veel mogelijk is. Dit laatste betekent concreet dat we bepaalde zaken die we nu nog bijna vanzelfsprekend in de zorg afhandelen in de toekomst op andere plekken organiseren.

In deze discussie moeten we lastige vraagstukken niet uit de weg gaan. Hoe pijnlijk misschien soms ook, we zullen moeten nadenken over fundamentele vragen over wat we bestempelen als verzekerde zorg of over de verhouding tussen de toegang tot zorg en de mate van eigen bijdragen. Nederland kent een uitgebreid stelsel aan voorzieningen met relatief lage eigen betalingen. Als we de solidariteit in ons stelsel willen behouden, ontkomen we er niet aan om (ook) toegankelijkheid, toegang en (financiële) draagkracht op onderwerpen opnieuw te wegen. Hierbij staat de toegang tot essentiële voorzieningen voor kwetsbaardere ouderen op één, zij mogen niet op achterstand worden gezet. Mensen die juist iets meer kunnen dragen zullen dat in de toekomst waarschijnlijk ook moeten doen. Alleen zo houden we onze welvaartsstaat op de lange termijn betaalbaar en toegankelijk voor iedereen die het echt nodig hebben.

De vergrijzing vraagt om een brede maatschappelijke visie. Momenteel wordt het echter als een issue gezien dat hoofdzakelijk de zorg aangaat. Wij willen dit beeld doen kantelen. Juist door in de samenleving als geheel bepaalde randvoorwaarden op orde te brengen kunnen we de zorg voor onze ouderen toegankelijk houden. In dit visiedocument geven wij dit vorm langs vijf sporen:

1. De versterking van de sociale basisinfrastructuur om het ouder worden te demedicaliseren.
2. De uitrol van een toekomstgerichte agenda om voldoende woningen voor ouderen te bouwen waar ze zelf ook daadwerkelijk behoefte aan hebben.
3. Het stimuleren van eigen regie en grip op gezondheid waar dat kan met ondersteuning waar dat moet.
4. Hervormingen om de arbeidsmarkt vergrijzingsbestendiger te maken.
5. Het toekomstbestendig maken van de zorg zelf, met daarbij in het bijzonder het noodzakelijke onderhoud aan de langdurige zorg.

1. Versterking van de sociale basisinfrastructuur om het ouder worden te demedicaliseren

- Een stevige sociale basisinfrastructuur is nodig om ervoor te zorgen dat ouderen zo lang mogelijk vitaal thuis kunnen wonen.
- Veel ouderen zijn fysiek in orde, maar kampen met sociaal-maatschappelijke problemen zoals eenzaamheid. Vaak wenden zij zich hiermee tot de eerstelijnszorg.
- Een significant aandeel van het aantal huisartsenconsulten is niet medisch van aard. Door het beter afvangen van sociaal-maatschappelijke problemen demedicaliseren we het ouder worden.
- Hiermee verhogen we niet alleen de kwaliteit van leven van ouderen, maar kunnen we ook een bijdrage leveren aan het houdbaar maken van de zorg in het algemeen.

Versterken sociale basis infrastructuur leidt tot economische- en maatschappelijke winst

Er is beleid nodig op zowel gemeentelijk- als nationaal niveau dat échte domeinoverstijgende samenwerking tussen de zorg en het sociaal domein structureel mogelijk maakt. Dat betekent ook dat zorgverzekeraars, zorgkantoren en gemeenten beter moeten samenwerken bij het inkopen en financieren van de vele aanbieders van zorg, sociaal werk en welzijn.

Alleen met gerichte publieke investeringen kunnen we het preventieve potentieel van de sociale basisinfrastructuur benutten en onnodig (en veel duurder) beroep op de zorg voorkomen. Dit komt ook de ouderen die het betreft ten goede. Uitgangspunt is hierbij om gemeenschappen te ondersteu-

nen en te faciliteren. Het zelf-organiserend vermogen in de samenleving is het vertrekpunt.

Sociaal verwijzen: Welzijn op recept

Welzijn op Recept is een initiatief, mede van de huisartsen, om mensen met psychosociale klachten te ondersteunen. In plaats van een 'simpel pilletje' voor te schrijven, verwijst de huisarts patiënten door naar een welzijnscoach. Veel medische klachten hebben lang niet altijd een medische oorzaak. Vaak spelen sociaal-maatschappelijke problemen als eenzaamheid een grote rol. De welzijnscoach hanteert dan ook een bredere blik en probeert deze problemen bij de bron aan te pakken.

Sociale basisinfrastructuur is er, maar moet structureel verstevigd worden

Nederland beschikt over een relatief goed ontwikkelde sociale basisinfrastructuur. Er zijn veel voorzieningen op wijkniveau beschikbaar. Denk hierbij aan buurthuizen, bibliotheken of aan welzijnsorganisaties. Toch wringt het op cruciale punten. Zo is er te beperkt inzicht in de verschillende behoeften onder ouderen op het gebied van ondersteuning en financiële mogelijkheden. Ook bestaan er nog altijd teveel formele- en informele schotten in regelgeving en samenwerkingsverbanden. Dit kan anders.

De opgave ligt niet in het 'heruitvinden van het wiel', maar in het beter laten draaien ervan.

Er is behoefte aan een structureel en integraal werkende sociale infrastructuur waarbinnen ouderen zelf actief bij betrokken worden en waarin

1. de senior die zelfstandig woont het vertrekpunt vormt;
2. domeinoverstijgende samenwerking tussen zorg-, sociaal domein en sociaalwerkorganisaties de norm is en;
3. alle betrokken partijen zich hier ook voor inzetten.

Ouderenwijknetwerken

In steeds meer gemeenten werken zorg- en welzijnsprofessionals intensiever samen om ondersteuningsbehoeften van ouderen breed op te vangen. Zo wordt voorkomen dat sociale problemen van kwetsbare ouderen onnodig gemedicaliseerd worden. Bijkomend voordeel is dat ouderen met zware chronische aandoeningen zoals Alzheimer door dit soort netwerken ook beter opgevangen kunnen worden.

Wat hiervoor nodig is:

- **Gerichte publieke investeringen in sociale basisvoorzieningen in het verlengde van het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord en het Hoofdpijnenakkoord Ouderenzorg.** Denk hierbij aan investeringen in buurthuizen, welzijnsmedewerkers en initiatieven die bijdragen aan de sociale samenhang in wijken. Uitgangspunt is hierbij dat we sociaal-maatschappelijke problemen zoveel mogelijk buiten de zorg opvangen. Daarbij is het cruciaal om vanuit de behoeften van mensen zelf te redeneren in plaats van ze bij hulpvragen, zoals nu gebeurt, structureel naar de zorg door te verwijzen.
- **Inbedding en verankering in (bestaand) gemeentelijk beleid,** door enerzijds aan te sluiten bij wat er al is, en anderzijds het sociaal werk steviger te verankeren (o.a. via de Wet maatschappelijke ondersteuning).
- **Scherpe monitoring en evaluatie van de effecten,** bijvoorbeeld door te kijken naar de ontwikkeling in de verwijzingen naar de GGZ of naar het aantal huisartsenconsulten in de buurt. Hierbij is het belangrijk om de budgettaire impact op de lange termijn ook goed in kaart te brengen. Dit is iets waar betrokken veldpartijen zelf een rol te pakken hebben als ook de overheid voor nodig hebben.

2. Een toekomstgerichte agenda om voldoende woningen voor ouderen te realiseren

- Door de vergrijzing veranderen de woonbehoeften van de bevolking op macroniveau. Dit vraagt om een woonagenda die inspeelt op de demografische ontwikkelingen in onze samenleving.
- De ouderwetse verzorgingshuizen bieden geen uitkomst. Dit komt niet alleen door de personele beperkingen, maar ook vanwege de veranderende woonvoorkeuren van ouderen.
- Ouderen blijven tegenwoordig zo lang mogelijk zo zelfstandig mogelijk thuis wonen. Dit betekent dat we vol hierop moeten blijven inzetten.
- Het doorzetten van de extramuralisering van de ouderen zorg levert uiteindelijk ook tienduizenden euro's per oudere aan budgettaire besparingen. Door in te spelen op de voorkeuren van ouderen zelf dragen we dus direct bij aan de houdbaarheid van de zorg. Passende zorg blijft hierin altijd het uitgangspunt, als het niet anders kan dan is het belangrijk dat er voor de meest kwetsbare ouderen intramurale plekken beschikbaar zijn.

Dit soort woningen zijn onderdeel van een toekomstgerichte woonagenda:

- **Levensloopgeschikte woningen / nultredenwoningen:** woningen die vanaf het begin geschikt zijn voor verschillende levensfasen. Denk aan drempel-vrije toegang, trapliftten, ruime badkamers en goede verlichting.
- **Geclusterde ouderenwoningen:** woonvormen waarin ouderen zelfstandig wonen in hun eigen appartement en gemeenschappelijke voorzieningen en ruimtes beschikbaar zijn voor ontmoeting en onderlinge steun.
- **Zorggeschikte woningen:** geclusterde woningen die voorbereid zijn op de inzet van zorg aan huis, zoals bredere gangen, ruimte voor hulpmiddelen en extra voorzieningen voor wijkverpleging en thuiszorg.

Thuisplusflats in Rotterdam

In Rotterdam zijn er sinds 2021 verschillende 'thuisplusflats' gerealiseerd, onder andere door bestaande seniorenwoningen aan te passen. Deze flats zijn bedoeld voor 55-plussers met een lichte zorgvraag die graag zelfstandig willen blijven wonen en functioneren. Als ze het nodig hebben, dan is zorg en ondersteuningsaanbod in de buurt. Dit is een mooi voorbeeld van nieuwe woonconcepten die tussen 'thuis' en 'verzorgingshuis' in liggen en waarbinnen mensen zo lang mogelijk zo zelfstandig mogelijk kunnen functioneren met voorzieningen in de buurt.

Een bouw- en woonagenda die aansluit bij een vergrijzende samenleving

Het tempo waarin seniorenwoningen momenteel worden gebouwd, ligt te laag. Dit hangt mede samen met de bredere problematiek op onze woningmarkt. Toch zijn er ook een aantal specifieke knoppen waar we aan kunnen draaien om beter te bouwen voor de vergrijzende samenleving.

Wat hiervoor nodig is:

- **Flexibel gebruik van vastgoed:** Zorgconcepten en zorgaanbieders vragen vaak een lagere vierkante meter prijs dan wat de markt vraagt. Vastgoedobjecten zijn daarbij meestal niet ingericht op deelgebruik door verschillende partijen. Door regelgeving te flexibiliseren en deelgebruik van vastgoed makkelijker te maken, wordt het rendabeler om zorgaanbod buiten de traditionele kaders te organiseren. Hierbij geldt: De overheid faciliteert in regelgeving en betrokken zorg- en vastgoedorganisaties pakken vervolgens de handschoen op.
- **Meer lucht in regelgeving:** Meer ruimte en slimmere regelgeving zijn nodig, onder andere om innovatieve woonzorgconcepten meer te faciliteren. Een concreet en positief voorbeeld hiervan is dat de minister van VRO het gemakkelijker wil maken om mantelzorgwoningen op het eigen erf te laten

bouwen door daarvoor met landelijk uniforme eisen te komen. Denk verder ook aan noodzakelijke ruimte om het splitsen van woningen makkelijker te maken of aan maatregelen die samenwonen stimuleren.

- **Noodzakelijke publieke financiering van onrendabele toppen om privaat kapitaal te mobiliseren:** Financiële middelen vanuit het kabinet moeten niet aangewend worden om verzorgingshuizen te bouwen, maar om onrendabele toppen te financieren die een obstakel vormen voor de realisatie van geschikte woonconcepten voor ouderen, ook voor hen die momenteel geen geschikte woonruimte kunnen vinden omdat ze misschien een wat extra hulp of ondersteuning nodig hebben. Er bestaat al een regeling hiervoor, we pleiten ervoor budget te verruimen om zo te voldoen aan de groeiende vraag naar ouderenwoningen.
- **De ambities van de Green Deal Zorg proberen we te versnellen.** Toekomstbestendig energieneutraal zorgvastgoed is cruciaal voor een goed functionerende zorgsector. Energieneutraliteit wordt daarmee de norm, langs een realistisch tijdsplan. Banken zullen – waar mogelijk – financieringsfaciliteiten aanbieden, waardoor de drempel om in de verduurzaming van vastgoed te investeren lager wordt. Dit betekent anderzijds dat zorginstellingen duidelijke keuzes moeten maken – gebaseerd op stabiel overheidsbeleid – bij het gebruik van zorgvastgoed.

3. Het stimuleren van eigen regie en grip op gezondheid

- Een significant deel van de laagdrempelige zorginterventies die we momenteel binnen de zorg afhandelen kunnen in de toekomst buiten de zorg opgevangen worden.
- Digitale toepassingen, slimme hulpmiddelen en partnerschappen tussen de zorgsector en andere (private) sectoren leveren hier allemaal een belangrijke bijdrage aan.
- Door zorgaanbod breder in de samenleving te verankeren en vol in te zetten op zelftriage, kunnen ouderen zo lang mogelijk laagdrempelig en in hun eigen omgeving de zorg en ondersteuning krijgen die zij nodig hebben, zonder dat de zorg zelf onnodig wordt belast. Technologie is hierbij aanvullend op de 'normale' zorgverlening en stelt ouderen en zorgverleners gezamenlijk in staat om beter aan de zorgvraag te kunnen voldoen.
- Hiervoor moeten huidige kwaliteitsstandaarden en bekostigingsstromen op de langere termijn anders worden ingericht.

Anders denken over ondersteuning

Veel laagdrempelig zorg- en ondersteuningsaanbod voor ouderen valt niet onder de klassieke wettelijke kaders, maar is wel bepalend voor de kwaliteit van leven. Ondernemers bieden allerlei vormen van persoonlijke diensten en ondersteuning aan, vaak zelfs onbewust door het creëren van natuurlijke ontmoetingsplaatsen en zo bij te dragen aan gemeenschapsvorming. Dit zou in de praktijk veel meer geïntegreerd moeten worden met de zorg als geheel. Helaas komt dit nog onvoldoende van de grond, mede omdat een gedragen visie op het verankeren van zorgaanbod in de samenleving vooralsnog ontbreekt.

Health meets Retail

Retailers kunnen een deel van de druk op zorgprofessionals verlichten en laagdrempelige zorgvragen in de wijken dichtbij helpen organiseren. Denk hierbij aan het doen van bepaalde leefstijladviezen. Of aan ophaalpunten voor medische hulpmiddelen en medicijnen in winkels op het platteland. Net als het sociale domein kunnen ondernemers op deze manier vele (laagdrempelige) zorg- en gezondheidsinterventies afvangen en daarmee de druk op de zorg verlagen.

Hierbij zijn verschillende varianten te bedenken, waaronder (1) partnerschappen tussen bijvoorbeeld zorgverzekeraars en grote retailers, (2) aanbod van zorg- en gezondheidsconcepten in winkelomgevingen en (3) verdere integratie van e-retail en zorgconcepten.

Publiek-privaat samenwerken om de druk op de zorg te verlichten

Naast het sociale domein zijn er veel andere (private) sectoren die kunnen bijdragen aan het ontlasten van de zorg. Hiervoor moeten we breder en met een publiek-private bril kijken naar de laagdrempelige ondersteuning van ouderen kijken zodat ze zo lang mogelijk, zo zelfstandig mogelijk kunnen blijven leven met laagdrempelig zorg- en ondersteuningsaanbod bij hen in de buurt.

Wat hiervoor nodig is:

- **Duidelijke afspraken over de hybride zorg van de toekomst**, waarbij duidelijkheid wordt verschaft over o.a. de bekostiging van bepaalde interventies buiten de zorg als deze tot aantoonbare gezondheidswinst of op een minder groot beroep op zorgprofessionals leiden en voldoen aan de stand van wetenschap en praktijk.
- **Een bredere verankering van technologische ondersteuning als integraal onderdeel van het dagelijks leven**. Dat vraagt ook om praktische hulp bij gebruik, juist voor ouderen met minder digitale vaardigheden.

- **Afspraken over het organiseren van een groter deel van de zorg** 'buiten de zorg', onder andere door sectoren als de retail en aanbieders van (digitale) technologie onderdeel te maken van het opvangen van de druk op onder andere de eerstelijnszorg.
- **Gezondheid in alle beleidsterreinen, niet alleen de zorg.** Dit omvat ook zaken als werk, sociale zekerheid en het onderwijs en is in lijn met een eerder advies van de Sociaal Economische Raad.

Een gezondheidsinformatiestelsel dat breder kijkt dan alleen de zorg

Naast het fysieke domein is het ook noodzakelijk om toe te werken naar een breed digitaal ondersteunend gezondheidsaanbod. Waar er momenteel hard gewerkt wordt aan een zorginformatiestelsel, moeten we op termijn toewerken naar een gezondheidsinformatiestelsel. Hierbinnen kan de zorg dan in samenwerking met andere sectoren de digitale zorg en dienstverlening voor burgers integraal organiseren.

Wat hiervoor nodig is:

- **Het creëren van wettelijke grondslagen om gegevensuitwisseling te stimuleren tussen de zorg en sectoren buiten de zorg.** Zeker op het gebied van het hergebruik van gezondheidsdata valt hier nog een wereld te winnen.
- **De rol van werk beter verankeren in het digitale zorgstelsel.** Denk hierbij bijvoorbeeld aan de integratie van arboportalen in persoonlijke gezondheidsomgevingen. Zo laten we de digitalisering van de zorg ook werken voor het functioneren van onze arbeidsmarkt in bredere zin.

Wearables als dagelijkse ondersteuning

Slimme sensoren ('wearables') meten continu vitale functies zoals hartslag en temperatuur. Ze ondersteunen ouderen in hun dagelijkse routine, zonder dat daarvoor zorg aan huis nodig is. Bij beginnende aandoeningen – zoals sepsis – kunnen wearables tot 7,5 uur eerder waarschuwen dan handmatige controles. De technologie voorkomt onnodige ziekenhuisopnames, verlaagt stress en ontlast zorgprofessionals. Steeds vaker zijn deze wearables verkrijgbaar via apotheken, wijkpunten of welzijnsorganisaties. Gewoon in de buurt, zonder indicatie of verwijzing.

4. Een vergrijzingsbestendige arbeidsmarkt

- In de toekomst zal een relatief kleinere beroepsbevolking zowel de publieke voorzieningen als ons verdienvermogen op peil moeten houden.
- Dit is alleen te realiseren als we volop werk maken van een verhoging van de arbeidsproductiviteit, arbeidsbesparende technologie en het beter benutten van het nog onbenutte potentieel in onze samenleving.
- Daarnaast vraagt de vergrijzing ook om specifiek arbeidsmarktbeleid om deze toekomstbestendig te maken.
- Onderdeel van deze agenda zijn onder andere beleid om werkende mantelzorgers beter te ondersteunen en een gerichte aanpak om mensen met gezondheidsklachten zoveel mogelijk aan het werk te houden.

Stimuleren arbeidsproductiviteit om in te spelen op de demografische transitie

Het is onrealistisch om te denken dat we de impact van de vergrijzing geheel kunnen ondervangen. Het is een demografisch feit dat we straks met minder mensen hetzelfde of meer werk moeten verzetten. Dit betekent dat we niet kunnen zonder gericht en stevig beleid om de arbeidsproductiviteit te verhogen. Dit kan alleen door te investeren in onderwijs en onderzoek, veel meer dan we nu doen. Ook zullen we soms ook moeten kiezen voor gerichte arbeidsmigratie om specifieke sectoren te behouden. Denk hierbij onder meer aan een goede inzet en behoud van de kennismigrantenregeling.

Daarnaast blijft het ook onverminderd van belang dat we beleid maken dat gericht is op de gezondheid van onze beroepsbevolking, om vroegtijdige uitval uit het arbeidsproces te voorkomen. Een gezonde beroepsbevolking is ook productiever. Werkgevers worden nu echter belast voor investeringen in de vitaliteit van hun medewerkers onder de werkkostenregeling. Dit vormt een obstakel voor beleid gericht op preventie. Door werkgevers deze ruimte wel te bieden kunnen zij meer werk maken van beleid gericht op duurzame inzetbaarheid.

Een vergrijzingsbestendige arbeidsmarkt

De zorg en de arbeidsmarkt in brede zin zullen in de toekomst steeds meer met elkaar verstrengeld raken. Dit komt mede omdat de beroepsbevolking zelf ook vergrijst, hetgeen ook uitdagingen met zich meebrengt. Er is daarom specifiek beleid nodig om de arbeidsmarkt vergrijzingsbestendiger te maken

Het Duitse model

In Duitsland gaat men anders om met de combinatie van werk en mantelzorg. Kinderen hebben een grotere verantwoordelijkheid voor de zorg en bekostiging van zorg voor hun ouders. Hiertegenover staat een uitgebreidere terugvaloptie in de vorm van respijtzorg die voor een vast aantal weken per jaar 'ingekocht' kan worden. Op deze manier kunnen mensen met zware zorgtaken bijvoorbeeld op vakantie of kunnen ze tijdens piekmomenten op het werk een gericht beroep doen op ondersteunende zorg. De regeling is bedoeld voor mensen die langdurig en intensief voor hun naasten zorgen, langer dan 6 maanden en meer dan 14 uur per week.

Wat hiervoor nodig is

- **Een toekomstgerichte agenda om werkende mantelzorgers beter te ondersteunen.** In de toekomst zal het grootste deel van de beroepsbevolking werk met mantelzorgtaken (moeten) combineren. Dit vraagt met klem om een gerichte agenda om hen zoveel mogelijk te ontlasten en ziekteverzuim te voorkomen. In de SER werken we samen met de vakbonden momenteel aan een advies over het combineren van werk en mantelzorg. Dat wordt begin 2026 verwacht. Ook werkgevers zullen hier op sommige punten een stap naar voren kunnen doen om mantelzorgers gericht te ondersteunen.
- **Het vergroten van het onbenutte arbeidspotentieel binnen onze samenleving.** TNO heeft berekend dat er een arbeidspotentieel van meer dan 400.000 FTE is door het beter inrichten van de arbeidsmarkt op mensen met chronische gezondheidsproblemen. Door werkgevers beter in staat te stellen om te investeren in vitaliteit op de werkvloer kunnen we deze groep in de toekomst beter aan het werk helpen. Dit vraagt tenminste om verruiming van de werkkostenregeling, maar op de langere termijn is er meer nodig om de factor 'werk' veel meer onderdeel te maken van behandelingen in de zorg. Daarvoor de schotten tussen de reguliere- en de bedrijfsgezondheidszorg zoveel mogelijk wegnemen.
- **Voer het SER-advies 'aan de slag voor de zorg' onverkort uit om zorgpersoneel te behouden.** Er valt op dit vlak ook nog veel werk te zetten op het gebied van o.a. doorgroeimogelijkheden, zeggenschap en waardering. Een volgend kabinet moet dan ook onverminderd aan de slag met het uitvoeren van dit advies.

5. Toekomstbestendige zorg

- Door laagdrempelige zorg- en ondersteuningsvragen in de toekomst meer buiten de zorg te organiseren ontstaat er ruimte om de zorg voor de meest kwetsbare ouderen in stand te houden. Denk hierbij aan zware gehandicaptenzorg of aan zeer intensieve intramurale zorg.
- Deze zorg willen we in de toekomst ook zoveel mogelijk in stand houden. Dit betekent echter ook dat zelfredzame ouderen met voldoende eigen middelen en netwerk meer moeten gaan doen en betalen. Uitgangspunt is hierbij dat dit niet leidt tot ongelijke toegang tot voorzieningen wanneer deze nodig zijn, maar wel een groter beroep op het doenvermogen van burgers zelf waar dit realistisch is.
- Hierbij vallen burgers eerst – waar mogelijk – terug op hun eigen middelen en netwerk. Gemeenten blijven de lichte zorg of ondersteuning inrichten, dichtbij mensen thuis, en het onderscheid tussen de Zorgverzekeringswet en de Wet langdurige zorg blijft ook overeind. Mocht de staatscommissie die de toekomst van ons zorgstelsel onder de loep gaat nemen tot geheel andere conclusies komen, dan kan het zijn dat de klassieke kaders op bepaalde punten heroverwogen dienen te worden.
- Wel is er onderhoud nodig aan het zorgstelsel. Denk hierbij aan het herformuleren van de aanspraken, een stevigere verankering van preventie en de beweging naar de voorkant, en gerichte maatregelen om de groei van de zorgkosten meer in de pas te brengen met de groei van de economie.

Lichte zorg en ondersteuning

Een groot deel van de zorg en ondersteuning voor ouderen wordt in de praktijk al opgevangen via zogeheten netwerkzorg, waarin het persoonlijke netwerk samen met lokale initiatieven en formele zorg samenwerken in een netwerk rondom iemand die zorg nodig heeft. Deze beweging moeten we zoveel mogelijk stimuleren. Daarom moeten we bij de hulpvraag van ouderen scherper kijken naar de context waarbinnen deze plaatsvindt. Dit vraagt ook versterking van de laagdrempelige eerstelijnszorg en een betere samenhang hiervan met het sociaal domein.

Wat hiervoor nodig is

- **De introductie van een scherpere inkomenstoets in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) ter vervanging van het huidige abonnementstarief.** Het is niet meer uitlegbaar dat kapitaalkrachtige mensen in een tijd van schaarste voor een paar tientjes per maand een beroep kunnen doen op

allerlei maatschappelijke voorzieningen. Los van de kosten verdringt het aanbod voor de meest kwetsbaren.

- **Het scherper meewegen van de sociale context bij de indicering in de langdurige zorg.** Op deze manier borgen we de toegang voor ouderen die voorzieningen echt nodig hebben.
- **Het stroomlijnen van de huidige versnipperde respijtzorgregelingen.** Respijtzorg biedt een goede uitkomst voor mantelzorgers die overbelast dreigen te raken en even een kleine adempauze nodig hebben. De organisatie hiervan is echter te versnipperd op gemeentelijk niveau en sluit niet goed aan bij de toekomstige behoeften in de samenleving. We pleiten er dan ook voor om tot een gestroomlijnde en centraal georganiseerde respijtzorgregeling te komen.

Reablement

Reablement is een nieuwe manier van werken waarmee hulpverleners zich zoveel mogelijk richten op hoe ouderen hun eigen leven kunnen blijven leiden. Er worden zo min mogelijk zaken uit handen genomen die ouderen nog zelf kunnen.

Daarnaast wordt door verschillende vormen van therapie het 'heraanleren' van vaardigheden gestimuleerd waar mogelijk. Het centrale uitgangspunt van deze beweging is dat ouderen veel meer kunnen dan we vaak denken. Soms hebben ze hier alleen wat hulp bij nodig. We stimuleren deze beweging waar mogelijk, maar leggen ouderen geen (juridische) verplichtingen hieromtrent op. Het gaat uiteindelijk om het goede gesprek tussen zorgverlener en de patiënt of cliënt en om dan op basis van dat goede gesprek te kijken wat er mogelijk en wenselijk is.

Zwaardere zorgvragen: Onderhoud aan de Wet langdurige zorg

De huidige wettelijke kaders voor de langdurige zorg stammen uit 2015 en werken op veel punten nog goed. Op sommige punten is echter onderhoud nodig om de zorg ook in de toekomst toegankelijk en betaalbaar te houden.

Wat hiervoor nodig is op de korte termijn

- **Het harmoniseren van de aanspraken binnen de langdurige zorg zoals in het Hoofdlijnenakkoord voor de ouderenzorg (HLO) is afgesproken.** Dit omvat in ieder geval de zorgpakketten die aan huis geleverd worden. Zo maken we de zorg ook overzichtelijker voor mensen met een zorgvraag.
- **Het vastleggen dat 'zorg thuis' voor ouderen: voortaan het uitgangspunt wordt in plaats van instellingsgebonden zorg.** Zo stimuleren we blijvend en structureel dat de zorg voor ouderen zo lang mogelijk in de eigen omgeving gefaciliteerd zal worden.

- **Het inperken van de keuzevrijheid in de aanspraken van zorgvragen.** Een concreet voorbeeld hiervan is dat we betrokken zorgpartijen handvatten geven om gericht de schaarse plekken in verpleeghuizen toe te wijzen.
- **Binnen het persoonsgebonden budget scherper kijken wie wanneer recht heeft op een bepaald budget.**
- **Het stimuleren van meerjarig begroten binnen de Wet langdurige zorg (Wlz) om stabiele meerjarige financiële kaders te realiseren en zo meer rust in het algehele begrotingsproces te brengen.** Zo realiseren we stabiele meerjarige financiële kaders, hetgeen meer rust brengt in het algehele begrotingsproces. Ook kunnen investeringen in onder andere digitalisering en verduurzaming zo makkelijker meerjarig gepland worden.
- **Versterking van de eerstelijnszorg.** De eerstelijnszorg in Nederland beantwoordt verreweg het grootste deel van de zorgvragen en draagt zo bij aan een krachtige en betaalbare gezondheidszorg. Eerstelijnszorg is het meest laagdrempelige eerste aanspreekpunt binnen de zorg en kan passende zorg zo dicht mogelijk bij huis leveren.

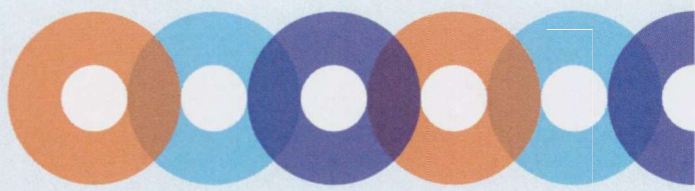
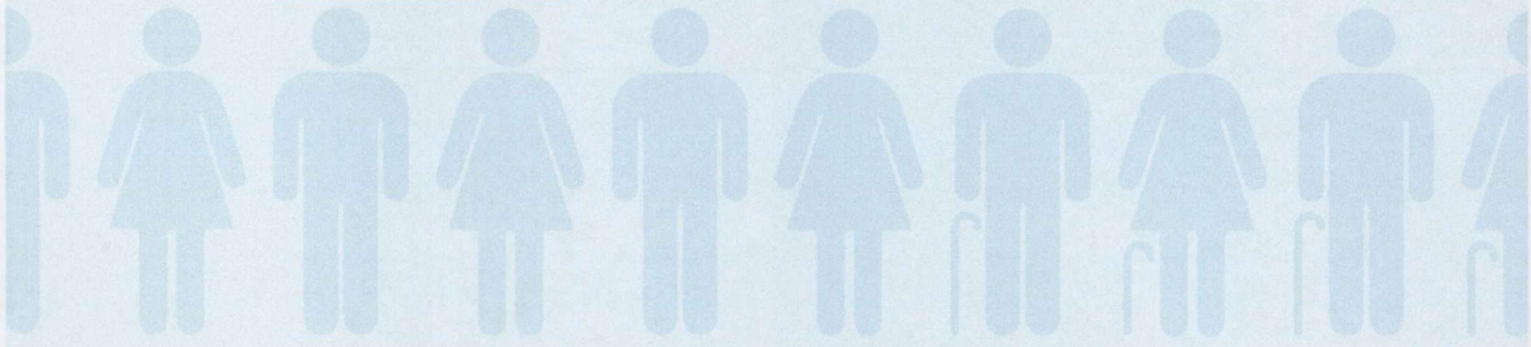
Wat hiervoor nodig is op de lange termijn

De nog op te richten staatscommissie die de toekomst van het zorgstelsel onder de loep zal nemen, zou de vergrijzing expliciet als onderliggend gegeven moeten nemen bij de algehele uitvoering van zijn opdracht. Het is daarbij expliciet zaak om de houdbaarheid van de Wet langdurige zorg in zijn huidige vorm daarbij te evalueren. Daarbij zouden er twee onderwerpen in ieder geval centraal moeten staan:

- De wenselijkheid om de Wet langdurige zorg in zijn huidige vorm als collectief gefinancierde volksverzekering in stand te houden of om bepaalde delen in de toekomst op een andere manier te organiseren.
- Het in kaart brengen van de budgettaire, personele en maatschappelijke effecten van de verschillende beleidsopties hieromtrent.

Deze visie wordt mede ondersteund door de volgende partijen:

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Wordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Rotterdam, 4 december 2025

Betreft: brief aan de informateur namens Architectuur Overal

Geachte informateur, geachte heer Van Haersma Buma,

Nederland staat voor grote ruimtelijke, maatschappelijke en ecologische opgaven. Woningbouw, klimaatadaptatie, mobiliteit, energie en leefomgeving raken elkaar steeds directer. Deze opgaven vragen bovendien meer ruimte dan beschikbaar is in ons land. Juist nu is het van belang om verder te kijken dan de korte termijn en beleid te ontwikkelen dat de kwaliteit van onze leefomgeving duurzaam versterkt. Ontwerp en ontwerpelijk onderzoek spelen daarbij een cruciale rol. De ontwerpdisciplines – van architectuur en stedenbouw tot landschapsarchitectuur en interieur- en productontwerp – bieden niet alleen creatieve oplossingen in het hier en nu, maar ook een route naar een toekomstbestendige samenleving. Ontwerpkraft maakt complexe vraagstukken inzichtelijk, verbindt belangen, creëert draagvlak en brengt duurzame en sociale waarden rechtvaardig en geloofwaardig samen.

Woningbouw als integrale opgave

De woningbouwopgave is urgent, maar mag geen haastwerk worden. Alleen door zorgvuldig te ontwerpen op de juiste locaties kunnen betaalbaarheid, leefbaarheid en ruimtelijke kwaliteit hand in hand gaan. Dat vraagt om beleid dat niet alleen mikt op aantallen, maar ook oog heeft voor de lange termijn: voor de maatschappelijke meerwaarde van goed gebouwde of gevarieerde wijken, voor de waarde van cultureel erfgoed, hergebruik, circulariteit en duurzaamheid, en voor het sociale weefsel van buurten. Bouw en ontwerp daarom voor de komende honderd jaar – passend bij de eisen van klimaat, infrastructuur en samenleving.

Een duurzame en toekomstgerichte bouwcultuur

De noodzakelijke transitie van de bouwsector vraagt om een duurzame bouwcultuur waarin kwaliteit, samenwerking en innovatie voorop staan. Daarvoor is een gebalanceerd speelveld nodig tussen publieke en private opdrachtgevers, waarin de overheid haar verantwoordelijkheid neemt om kwaliteit te bevorderen en betaalbaarheid ook op de lange termijn te borgen. Regelgeving en aanbestedingen moeten die kwaliteit mogelijk maken en waarborgen, niet afremmen. Investeer in kennisontwikkeling, in circulaire bouwmethoden en in ontwerppraktijken die duurzaamheid als uitgangspunt hebben.

arChitectuur overAL

Samen werken aan kwaliteit

Goede resultaten ontstaan alleen door vroege en bestendige samenwerking tussen alle partijen: ontwerpers, opdrachtgevers, beleidsmakers, bouwers en (toekomstige) bewoners. In een land dat zo zorgvuldig is ingericht als Nederland, is elke fysieke bouwopgave ook een culturele opgave. Het vraagt om dialoog – tussen overheid en burgers, tussen sectoren, tussen lokale en nationale schaalniveaus. Opdrachtgevers, beleidsmakers en politici op alle niveaus hebben de verantwoordelijkheid om die dialoog te stimuleren en kwaliteit voortdurend te bevorderen, zonder daarbij de urgentie om daadwerkelijk te bouwen uit het oog te verliezen.

Architecten, ontwerpers en de architectuurcentra in het hele land beschikken over een rijk netwerk en diepgaande kennis van lokale leefomgevingen. Zij vormen een waardevolle schakel in het gesprek over de toekomst van wonen, bouwen en leven in Nederland.

Oproep

Wij roepen u op om bij het ontwikkelen van een visie op een nieuw regeerprogramma te denken in kwaliteit, duurzaamheid en verbeeldingskracht. Gebruik de kennis, creativiteit en ervaring die in de ontwerpsector aanwezig is – om beleid te maken dat niet alleen oplossingen biedt voor vandaag, maar ook perspectief schept voor de generaties die volgen.

Met vriendelijke groet,
Namens allen van Architectuur Overal,

Aukje Bolle, directeur Nieuwe Instituut
Anne Schroën, directeur BNA

Architectuur Overal

Architectuur Overal is het landelijke netwerk van architectuurcentra en ontwerporganisaties. We brengen de kracht van ontwerp in bij de grote opgaven van deze tijd: woningbouw, duurzaamheid en de kwaliteit van onze leefomgeving. Vanuit lokale kennis en landelijke samenwerking stimuleren we verbeelding, dialoog en vernieuwend denken – om Nederland met visie vorm te geven. Bij Architectuur Overal zijn aangesloten: Koninklijke Bond voor Nederlandse Architectenbureaus (BNA), Beroepsvereniging Nederlands Interieurarchitecten (BNI), Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers (BNO), Beroepsvereniging van Nederlandse Stedebouwkundigen en Planologen (BNSP). Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam (IABR), Nieuwe Instituut, Nederlandse Vereniging voor Tuin- en Landschapsarchitectuur (NVTL), Platform Ontwerp NL, Platform Woonopgave, Stichting CoLA – Coördinatie Lokale Architectuurinitiatieven, Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, Vereniging Deltametropool, VOLUME.

**Architectuur Overal; Museumpark 25; 3015 CB Rotterdam; info@architectuuroveral.nl;
www.architectuuroveral.nl**

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Architectuur Overal
T.a.v. A.Schroën
Museumpark 25
3015 CB Rotterdam

Kenmerk: 202500796

Den Haag, 17 december 2025

Geachte mevrouw Schroën,

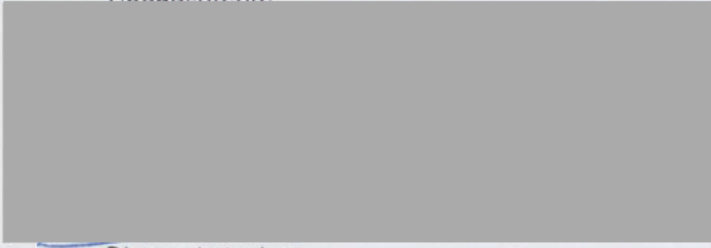
Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

Rianne Letschert
Informateur

202500797

Tweede Kamer
T.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

datum Utrecht, 11 december 2025
voor informatie
onderwerp

Brief aan de Informatiecommissie

Geachte mevrouw Letschert,

Komende tijd spreekt u met verschillende partijen over de vorming van een nieuw kabinet. Er liggen grote maatschappelijke opgaven die nauw met elkaar verweven zijn. Waaronder de toekomst van onze gezondheidszorg: hoe zorgen we dat de zorg in Nederland betaalbaar, toegankelijk en van goede kwaliteit blijft voor iedereen?

Patiëntenfederatie Nederland heeft met belangstelling kennisgenomen van de agenda die D66 en CDA gepresenteerd hebben. Het streven naar 'de gezondste generatie ooit' steunen we van harte. Vanuit patiëntperspectief denken we graag mee over de ambities om de zorg toegankelijk, betaalbaar en beter te maken. Want de zorg in Nederland kan veel passender en efficiënter. Als we zorg anders durven te organiseren wordt die beter en betaalbaarder voor iedereen en zijn hogere financiële drempels voor patiënten niet nodig.

Lucht in het zorgsysteem

Het huidige zorgsysteem kent structurele weffouten die leiden tot inefficiënte inzet van schaarse zorgmiddelen en onnodige zorg voor patiënten. Maar liefst 40% van de patiënten zegt regelmatig te maken te hebben met zorg die geen duidelijke toegevoegde waarde heeft, op een niet-passend moment geleverd wordt of voorkomen had kunnen worden¹. Deze onnodige zorg is belastend voor patiënten én ons zorgsysteem, maar worden wel door datzelfde systeem veroorzaakt.

Door drempels in de toegang tot eerstelijnszorg verergeren klachten en komen patiënten onnodig in veel duurder specialistische zorg terecht. Te veel mensen mijden fysiotherapie en mondzorg omdat ze het niet kunnen betalen². In de spreekkamer wordt het gesprek over preventie en leefstijl nog veel te weinig gevoerd terwijl juist daar gezondheidswinst te behalen is. Daarbij hebben patiënten en verwijzers geen heldere, toegankelijke informatie over de kwaliteit van zorg en behandelmogelijkheden. Door gebrek aan transparantie leren zorgverleners onvoldoende van elkaar en komt verbetering te weinig van de grond. Meer transparantie draagt bij aan meer passende zorg en efficiënter zorggebruik en voorkomt heroperaties en onnodige nazorg.

Gegevensuitwisseling in de zorg schiet nog altijd tekort. Medische informatie is vaak niet tijdig of niet volledig beschikbaar voor zorgverleners. Dat leidt tot onnodige fouten, vermijdbare opnames, dubbele diagnostiek en meer administratie. Ook gaat de opschaling van digitale zorg nog altijd te traag, terwijl veel patiënten er graag meer gebruik van willen maken. Deze zorgvormen besparen tijd, vergroten de toegankelijkheid en maken de zorg patiëntgericht. Vele bewezen effectieve toepassingen zoals thuismonitoring en digitale consulten worden onvoldoende benut en ingebed.

¹ [Patiëntenfederatie Nederland | Onderzoek naar onnodige zorg: 41%...](#)

² [Patiëntenfederatie Nederland | Onderzoek Stapeling Zorgkosten](#)

Toegankelijkheid van zorg staat al onder grote druk

Genoemde voorbeelden zijn een greep uit de vele weeffouten in onze zorg. Ze laten zien dat andere oplossingen mogelijk zijn dan meer financiële drempels opwerpen om druk op- en kosten in de zorg te verminderen. Meer financiële drempels opwerpen voor patiënten werkt bovendien averechts. Veel mensen hebben al te maken met een stapeling van zorgkosten: de zorgpremie, het eigen risico, eigen bijdragen voor Wmo en Wlz, medicijnen en hulpmiddelen en andere zorg-gerelateerde kosten. Voor een groeiende groep patiënten met een chronische ziekte en/of een lager inkomen is dit niet meer op te brengen.

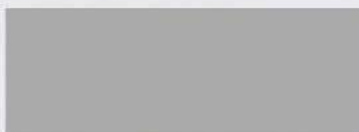
Uit onderzoek blijkt dat 1 op de 5 patiënten noodzakelijke zorg mijdt vanwege de kosten. Deze uit- of afstel van zorg heeft verstrekkende gevolgen. Mensen blijven langer rondlopen met klachten of pijn, de kwaliteit van hun leven neemt af en ze kunnen minder participeren. Uitstel van zorg leidt vaak tot verergering van gezondheidsproblemen en uiteindelijk tot complexere en duurdere zorg.

Organiseer de zorg anders en beter

Nederland heeft alles in huis om de zorg toekomstbestendig te maken: betrokken zorgverleners, innovatieve oplossingen, een sterke kennisbasis én gemotiveerde patiënten die – met de juiste ondersteuning – zelf ook graag willen bijdragen aan hun gezondheid en de organisatie van zorg. Wij zijn ervan overtuigd dat de zorg daarmee echt anders en beter kan, zonder hogere financiële drempels voor patiënten. Dat vraagt moed om het systeem daadwerkelijk te veranderen.

Meer doorzettingsmacht, minder verkeerde financiële prikkels, minder institutionele belangen en een betere aanpak van fraude (circa 10 miljard euro per jaar) moeten ruimte maken voor samenwerking, passende zorg en weloverwogen keuzes in het belang van en samen met patiënten. Dat leidt tot betere zorg, lagere kosten en meer werkplezier en efficiëntie voor zorgverleners. Patiëntenfederatie Nederland denkt hierover graag met u mee.

Met vriendelijke groet,

Arthur Schellekens
directeur-bestuurder Patiëntenfederatie Nederland

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

Postbus 1539, 3500 BM Utrecht

N11CC - #X830X0X#00#0000#

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Patiëntenfederatie Nederland
T.a.v. A. Schellekens
Postbus 1539
3500 BM Utrecht

Kenmerk: 202500798

Den Haag, 17 december 2025

Geachte heer Schellekens,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

Rianne Letschert
Informateur

202500799

Werkt voor de vijf aardbevingsgemeenten en de provincie Groningen

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Datum: 8 december 2025

Betreft: Brief aan onderhandelaars namens versterkingsregio t.b.v. kabinetsvorming

Geachte heer Jetten en heer Bontenbal,

Tot ons grote verdriet schrok Groningen op 14 november jl. weer wakker door een aardbeving met een kracht van maar liefst 3,4 op de schaal van Richter: één van de zwaarste gemeten aardbevingen tot nu toe. Wat wij, de gemeenten Eemsdelta, Groningen, Het Hogeland, Midden-Groningen, Oldambt en de provincie Groningen¹ al wisten werd eens te meer bevestigd: de aardbevingsellende in onze regio is nog niet voorbij. Met verbazing nemen wij dan ook kennis van het gemak waarmee er in het recente politieke debat wederom wordt gesproken over gaswinning in Groningen. Deze zorgwekkende ontwikkeling zet ons ertoe om een aantal belangrijke zaken in het 'Groningen-dossier' onder uw aandacht te brengen. Graag kaarten wij met deze brief enkele zaken aan die essentieel zijn voor het herstel van Groningen.

Onze opgave

De versterking en schadeafhandeling in ons gebied is nog volop aan de gang en zal de komende jaren ook niet stoppen. Onduidelijkheid, het lange wachten en slepende processen als gevolg van het jarenlange systeemdenken hebben nog altijd grote impact op onze inwoners en zijn nog altijd zichtbaar: de scheuren in huizen, in gemeenschappen en in het vertrouwen van Groningers.

De recente aardbeving benadrukt het belang van het direct ondersteunen van inwoners die nog steeds geconfronteerd worden met de gevolgen van de gaswinning. Deze ondersteuning richt zich juist op de inwoners met sociale, mentale en gezondheidsproblemen. Voor ons is het herstellen van de veerkracht van onze inwoners van essentieel belang zodat de ontwrichtende gevolgen in families, buurten en gemeenschappen beperkt worden. Pas op het moment dat onze inwoners weer voldoende veerkrachtig zijn, kunnen zij weer werken aan hun eigen perspectief. Om deze reden benadrukken we wederom het belang van voldoende middelen voor het herstellen van de veerkracht voor herstel van onze inwoners, koste-wat-kost zo lang als nodig is. Speciale aandacht vragen we hier voor onze jongeren, vanwege de intergenerationele aard van de problematiek.

Perspectief komt pas als we doorgaan met het herstel van deze scheuren. Ook de komende regeerperiode zal dat erkenning, maar bovenal toewijding van een nieuw kabinet vereisen. Dit betekent ook: geen gaswinning meer in Groningen, ook niet uit de kleine gasvelden!

Samenwerking Rijk en regio

De geschiedenis kunnen we niet veranderen, maar de toekomst wel. Hoewel het leed nog groot is, zetten we stappen in de goede richting. De samenwerking tussen het Rijk en de regio heeft een impuls gekregen met '*Een Agenda voor Herstel van Groningen: samenwerken als één overheid*'. Door gezamenlijk op te trekken en knelpunten op te lossen geven we invulling aan de ambities zoals geformuleerd in de kabinetsreactie 'Nij Begun'

¹ Deze vijf gemeenten en de provincie Groningen worden in deze brief verder omschreven als 'de regio'.

Werkt voor de vijf aardbevingsgemeenten en de provincie Groningen

(2023). Samen willen we dit echt voelbaar maken voor onze inwoners, met name daar waar sprake is van complexe en langdurige problematiek. Daarvoor is het essentieel dat de NCG en het IMG de ruimte krijgen om maatwerk te leveren. Voor zover eventuele nieuwe taakstellingen op uitvoeringsorganisaties overwogen worden, pleiten we er dan ook voor deze organisaties daarin te ontzien mocht dat belemmerend zijn voor de uitvoering van een Agenda voor Herstel. Bezuinigingen die ten koste gaan van snelle en adequate dienstverlening voor gedupeerde Groningers zijn niet acceptabel.

Continuïteit en borging

Een goede voortzetting van deze samenwerking vereist continuïteit en borging. Dit betekent onder meer dat we willen dat de directie Groningen bij het ministerie van BZK ondergebracht blijft en dat de beweging naar één directie onverminderd wordt doorgezet. Groningen verdient een eigen portefeuille met een eigen bewindspersoon. Het eventueel onderbrengen in een brede herstelportefeuille zou de focus en het ingezette beleid doen verwateren. Laten we het momentum dat er nu is benutten en doorpakken.

Nij Begun moet verder als één geheel worden gezien: alle agenda's grijpen in elkaar en herstel en perspectief zijn onlosmakelijk verbonden. Zorg daarom ook voor een solide interne samenwerking en structurele borging van kennis aan Rijkszijde.

Verschillen

Wij vragen nadrukkelijk om ruimte voor het lokaal signaleren en oplossen van vraagstukken, zoals ook beoogd in een Agenda voor Herstel. Bovenal blijven wij onverkort vasthouden aan het principe *'koste-wat-kost, zo lang als het duurt'* om problemen op te lossen, conform de Groningenwet. Voor ons betekent dit echter niet alleen het herstellen van fysieke schade, maar ook het aanpakken van gevolgschades, zoals mentale gezondheid, omzeterderving en het behoud van ruimtelijke kwaliteit.

Ook de verschillen² die het gevolg zijn van jarenlange regimewijzigingen moeten volgens dit principe worden aangepakt. De conclusies en aanbevelingen van het rapport van de commissie Van Geel zijn daarbij cruciaal voor de regio. Hoewel met de verduurzaming van het gebied volgens maatregel 29 uit Nij Begun een eerste stap is gezet, worden daarmee niet alle problemen opgelost en de schuld van het Rijk richting de versterkingsgemeenten ingelost. We doen daarom een nadrukkelijk beroep op u om ervoor te zorgen dat de aanbevelingen van deze commissie volledig door een nieuw kabinet worden omarmd.

Conclusie

Hoewel onze problematiek om veel meer vraagt dan bovenstaande, hopen we dat u bovenstaande punten meeneemt en de belangen voor Groningen en de Groningers blijvend borgt bij het vormen van een coalitie en regeerakkoord.

Kort samengevat vragen we u het volgende:

1. Zorg dat een nieuw kabinet de problematiek blijft erkennen. Dat wil zeggen dat er ook in de komende kabinetsperiode intensieve aandacht noodzakelijk zal zijn voor de hersteloperatie, het stoppen met gaswinning in Groningen en het werken aan perspectief. Hiervoor is een toegewijde bewindspersoon onontbeerlijk.

² Met verschillen doelen wij op de verschillen die de commissie Van Geel aandraagt in haar rapport. Wij vragen om volledige opvolging van de adviezen die deze commissie geeft om verschillen op te lossen.

Werkt voor de vijf aardbevingsgemeenten en de provincie Groningen

2. Zorg voor een continuering van de inbedding aan Rijkszijde van de directie Groningen. Dit geeft rust en stabiliteit. Daarnaast steunen wij van harte de ingezette weg naar één directie bij het Rijk door het samenvoegen van de directies Versterken, perspectief en Schadeherstel. Deze beweging is geheel in lijn met de integrale benadering van de Agenda voor Herstel.
3. Geef uitvoeringsorganisaties ruimere kaders en zet de opgedane kennis en praktijkervaring in om te kijken wat er in de komende jaren nodig is. Zo kunnen we voorkomen dat we nieuwe verschillen creëren en juist ontstane verschillen kunnen verkleinen. Wijzigingen in structuren zijn geen doel op zich. Als we in onze versterking- en hersteloperatie echter aan blijven lopen tegen knelpunten en systeemdrempels dan rechtvaardigt dit een serieus gesprek over oplossingen, ook als deze wel een systeemwijziging zouden vragen.
4. Omarm de adviezen en genoemde ambities van de commissie Van Geel (2023): alle woningen veilig, schadevrij en verduurzaamd. Alle inwoners verdienen het te weten of hun huis veilig is.
5. De finale kwijting bij schadeafhandeling moet van tafel: de recente zware aardbeving bevestigt dit eens te meer.
6. Behandel de "Groningenwet" zo snel mogelijk, langer uitstellen heeft een negatief effect. De wet maakt het bijvoorbeeld mogelijk om inwoners die nog geen gebruik hebben gemaakt van een schadevergoeding, maar daar mogelijk wel recht hebben, proactief te benaderen. Een belangrijk aspect om de 'stille gedupeerden' alsnog wel te kunnen helpen.

Zoals gezegd zijn dit slechts een aantal hoofdlijnen. En zijn we hier zeker niet uitputtend in alles wat er speelt en nodig is om de gevolgen van de gaswinning op een verantwoorde manier op te lossen. Om een goed beeld te krijgen van wat er naar ons idee nodig is voor Groningen en de Groningers is het van belang om met inwoners en met vertegenwoordigers van de gemeenten en de provincie te spreken. We nodigen u en de toekomstige coalitiepartners dan ook graag uit om samen in gesprek te gaan om onze ambitie naar *'veilige, herstelde en verduurzaamde woningen, in leefbare dorpen wijken en buurten met veerkrachtige inwoners'* dichterbij te brengen!

Mede namens de wethouders Usmany-Dallinga (Eemsdelta), Hefting (Het Hogeland), Jongman (Groningen), Offereins (Midden-Groningen) en Engelkens (Oldambt),

Hoogachtend,

Susan Top

Gedeputeerde

provincie
groningen

POSTBUS 610 • 9700 AP • GRONINGEN

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering
Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Z1200 - #X83DXDX#00#0000#

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Ondersteunend Bureau Gaswinning
T.a.v. S. Top
p/a Postbus 610
9700 AP Groningen

Kenmerk: 202500800

Den Haag, 17 december 2025

Geachte mevrouw Top,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

Rianne Letschert
Informateur

belevingswereld van ouderen. Een objectief partnerbegrip maakt de AOW beter uitlegbaar én leidt ertoe dat AOW'ers eerder gaan samenwonen, waardoor er extra woningen beschikbaar in de huidige krappe woningmarkt en er meer informele (mantel)zorg wordt geleverd. Bovendien leidt deze verandering tot een eenvoudigere uitvoering voor de SVB. Deze eerste noodzakelijke stap die een nieuw kabinet kan zetten naar een toekomstbestendige AOW die aansluit bij de samenleving.

Dit voorstel staat ook beschreven in de bijlage van de brief van het Netwerk Publieke Dienstverleners. De vereenvoudiging van sociale zekerheidsbegrippen, zoals het partnerbegrip, zien we ook terug in de agenda van CDA en D66. Graag werken we dit voorstel verder uit in een Vereenvoudigingswet.

Een volgende stap zou de individualisering van de AOW kunnen zijn, zoals we dat in de meeste Europese landen gebruikelijk is. Individualisering is nog duidelijker voor burgers, en nog eenvoudiger uit te voeren.

2. Naar een gezinspakket

Voor de kinderbijslag en het kindgebonden budget hebben ouders op dit moment te maken met twee verschillende wetten en twee verschillende uitvoerders die opereren in twee verschillende stelsels. Dit is onzeker voor ouders én voor de uitvoering en de toeslagensystematiek leidt tot terugvorderingen. We stellen voor de kindregelingen te harmoniseren binnen één wettelijk kader vanuit de sociale zekerheid en samen een "gezinspakket" te laten vormen. Dit is een logische volgende stap in de hervorming van het toeslagenstelsel.

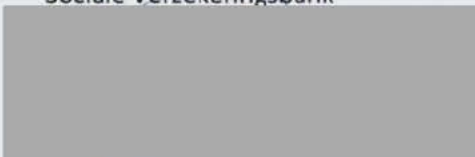
3. Een transparant én eenvoudig pgb-stelsel

Vereenvoudiging van het pgb is van belang voor budgethouders en de toekomstbestendigheid van het pgb-stelsel. Werkgeverstaken en de administratieve lasten die horen bij het budgethouderschap moeten minder belastend zijn en dus eenvoudiger gemaakt worden.

We willen samen met de formerende partijen werken aan een duurzame en toekomstbestendige dienstverlening, zodat de bestaanszekerheid van alle inwoners van ons land en onze burgers in het buitenland gegarandeerd blijft. Voor meer informatie en uitgebreide toelichting op onze vereenvoudigingsvoorstellen verwijzen wij u graag naar onze knelpuntenbrieven die u kunt vinden op svb.nl/politiek.

Wij zijn blij met de inhoud van de agenda van D66 en CDA en zien veel belangrijke aanknopingspunten om met elkaar in gesprek te gaan over bestaanszekerheid en de in de deze brief genoemde punten nader toe te lichten.

Met vriendelijke groeten,
Sociale Verzekeringsbank

Mw. drs. D. I. H. Starmans
Voorzitter Raad van Bestuur

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Sociale Verzekeringsbank
T.a.v. D.T.H. Starmans
Postbus 1100
1180 BH Amstelveen

Kenmerk: 202500802

Den Haag, 17 december 2025

Geachte mevrouw Starmans,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

Rianne Letschert
Informateur

De Tweede Kamer
Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
t.a.v. Rianne Letschert
Postbus 20018 2500 EA Den Haag

Datum: 10 december 2025

Betreft: Manifest financiële sector aan informateur

Geachte informateur, beste mevrouw Rianne Letschert,

Namens een brede coalitie van koepelorganisaties bieden wij u hierbij het manifest aan omtrent het versterken van het concurrentievermogen van Nederland. In het manifest brengen wij de gezamenlijke zorgen en aanbevelingen onder uw aandacht die volgens ons cruciaal zijn om de Nederlandse economie toekomstbestendig te maken.

Wij verzoeken u vriendelijk om de inhoud van het manifest te betrekken bij de onderhandelingen en de formatie van het nieuwe kabinet. Wij zijn ervan overtuigd dat samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven, financiële sector, en maatschappelijke organisaties noodzakelijk is om de concurrentiekracht van Nederland te waarborgen en antwoord te geven op de grote uitdagingen waar Nederland voor staat.

Mocht u nadere toelichting wensen, dan lichten wij onze inzichten graag toe in een persoonlijk gesprek.

Met vriendelijke groet

Medy van der Laan,
Voorzitter

namens de betrokken partijen

- Association of Private Treasurers (APT)
- Brainport Eindhoven
- Dutch Advisory Committee Securities Industry (DACSI)
- Dutch Fund and Asset Management Association (DUFAS)
- Euronext Amsterdam
- Nederlandse Vereniging van Banken (NVB)
- Nederlandse Vereniging van Participatiemaatschappijen (NVP)
- Verbond van Verzekeraars
- Vereniging van Vermogensbeheer & Advies (VV&A)

Gustav Mahlerplein 29-35
1082 MS Amsterdam
www.nvb.nl

**sterke banken
sterke samenleving**

Voor een gezonde Nederlandse welvarende economie is een concurrerende en sterke financiële sector nodig.

Dit vraagt om:

- **stabiliteit en voorspelbaarheid van beleid en prioriteit;**
- **een gelijk speelveld binnen Europa;**
- **actief beleid van Nederland voor een sterke financiële hub;**
- **toezichthouders met oog voor innovatie en concurrentie;**
- **een nationale investeringsinstelling die het investeringsklimaat en verdienvermogen van Nederland versterkt.**

Nederland is een welvend land. Onze brede welvaart is sterk verbonden met het bedrijfsleven en de mensen die daar werkzaam zijn. Voor het toekomstig verdienvermogen van Nederland is het belangrijk dat bedrijven kunnen blijven starten en doorgroeien, dat buitenlandse bedrijven zich hier kunnen vestigen, groeien en dat ons bedrijfsleven internationaal kan blijven concurreren. Maar geopolitieke ontwikkelingen creëren instabiliteit en macro-economische vooruitzichten zijn gematigd. Nederland moet daarom inzetten op grotere economische veerkracht, met een eigen kritieke infrastructuur op het gebied van onder meer digitalisering, defensie, en de duurzame energietransitie.

De financiële sector ondersteunt deze ambities, door investeringen in en financiering van overheden, bedrijven en consumenten mogelijk te maken. Nederland kent van oudsher een sterke financiële sector die een cruciale rol speelt voor onze economie. We beschikken over een veelzijdig ecosysteem van banken, verzekeraars, beleggingsondernemingen en -instellingen en marktinfrastructuur zoals beurzen en handelsplatformen. De opkomst van de sterke fintechsector in Nederland is een direct resultaat van onze hoogwaardige (financiële) infrastructuur. Op hun beurt versterken innovaties vanuit fintech en andere financiële dienstverleners de internationale concurrentiepositie van Nederland. Onze sector kan zich meten met andere grote financiële centra in Europa zoals Frankfurt en Parijs. We bieden werk aan circa 224.000 mensen, versterkt door IT-bedrijven, consultancy, advocatuur en accountancy.

Dankzij die sterke en diverse financiële sector beschikt Nederland over een goede uitgangspositie. De afgelopen 15 jaar hebben financiële dienstverleners samen met toezichthouders een breed palet aan maatregelen genomen. Dit resulteerde in een solide fundament dat tijdens bijvoorbeeld de coronaperiode zijn waarde heeft bewezen. Financiële dienstverleners lieten zich toen zien als betrouwbare partner voor maatschappelijke stabiliteit. De aanwezigheid van een sterke financiële sector is een van de redenen waarom internationale ondernemingen zich hier willen vestigen.

Om de financiële sector haar rol te laten blijven spelen ten behoeve van ons duurzaam verdienvermogen en onze brede welvaart in stand te houden zijn acties en maatregelen nodig. Ons financiële ecosysteem staat namelijk onder toenemende druk. Door beleidskeuzes met een rigide nul-risico benadering, (inter)nationale regelgeving en vanwege de toegenomen concurrentie vanuit andere landen waar overheden hun financiële sector actief stimuleren.

1. Stabiliteit en voorspelbaarheid van beleid als prioriteit

Voorspelbaarheid is essentieel voor financiële bedrijven en een randvoorwaarde voor een gezonde economie. De financiële sector werkt met langjarige contracten en investeringen, vaak binnen een internationale context. Onverwachte beleidswijzigingen ondermijnen het vertrouwen in een stabiel investeringsklimaat. Dit belemmert ondernemerschap en innovatie. Daarom roepen wij de overheid op te zorgen voor stabiel langjarig overheidsbeleid, met lastenluwe en simpele regelgeving, waarbij de financiële sector op gelijke voet met de rest van het bedrijfsleven wordt belast.

Voorbeeld: Onverwachte beleidswijzigingen – zoals bij de dividendbelasting, 30%-regeling voor buitenlands talent, bankenbelasting, lucratief belang en minimumkapitaalregel – schaden het vertrouwen in Nederland als stabiele uitvalsbasis voor financiële instellingen en het bredere bedrijfsleven.

2. Een gelijk speelveld binnen Europa

Voor Nederlandse instellingen moeten dezelfde spelregels gelden als hun Europese concurrenten. In de praktijk is dit niet het geval. Nederland kiest regelmatig om Europese regelgeving strenger nationaal in te vullen, geen gebruik te maken van lidstaatopties, of aanvullende eisen te stellen die andere landen niet kennen. Hierdoor kennen Nederlandse instellingen een hogere regel en toezichtsdruk, en staan ze in de Europese en mondiale concurrentiestrijd met 1-0 achter. Wij pleiten ervoor om nationale koppen te schrappen die zorgen voor een ongelijk speelveld, met uitzondering van nationale koppen die afgewogen het klantbelang dienen.

Voorbeeld: Nederland hanteert extra buffereisen voor woninghypotheken en rekent hogere toezichtskosten dan andere lidstaten. Ook hanteert Nederland een strengere variant van de EU-maatregelen voor het beperken van renteaftrek op vreemd vermogen. Dit soort strengere eisen ontmoedigt financiële instellingen om zich hier te vestigen en riskeert dat instellingen bij fusies en overnames ervoor kiezen om de hoofdvestiging in een ander land te laten.

3. Actief beleid van NL voor een sterke financiële hub

Terwijl landen als Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Litouwen hun financiële centra doelgericht versterken, blijft Nederland achter. Voor een concurrerende financiële sector is een koerswijziging noodzakelijk. Verminder regeldruk, voorkom nationale verzwaringen van Europese buffereisen, creëer meer ruimte voor ondernemerschap en positioneer Nederland als een als financiële hub. Verbeter de toegang voor talent door te investeren in talentontwikkeling én in een (fiscaal) klimaat waarbij Nederland aantrekkelijk blijft voor internationaal talent. Ontwikkel een 'regulatory sandbox' zodat producten en diensten op basis van nieuwe technologie en data sneller op de markt kunnen komen.

Voorbeeld: Nederland hanteert een beperking op variabele beloningen die tot vijf keer strenger is dan in andere EU-landen. Bovendien geldt deze beperking voor alle functies, terwijl elders in Europa alleen risico-creërende functies onder deze regels vallen. Dit maakt het voor Nederlandse financiële instellingen lastig om gekwalificeerd personeel aan te trekken, bijvoorbeeld in IT en fintech functies.

4. Toezichthouders met oog voor innovatie en concurrentie

Nederlandse toezichthouders zijn praktisch ingesteld en goed benaderbaar. Dit heeft ertoe geleid dat na de Brexit verschillende financiële instellingen zich in Amsterdam hebben gevestigd in plaats van Londen. Dit heeft de positie van Nederland als belangrijk centrum van de Europese kapitaalmarkten versterkt. De afgelopen jaren ervaren instellingen knelpunten en het verschilt per financieel aanbieder hoe aantrekkelijk Nederland is. Hierdoor hebben veel buitenlandse banken niet gekozen voor Nederland, maar voor Frankfurt of Parijs. Aandacht voor proportionaliteit, concurrentiekracht en innovatie lijkt in Nederland soms te ontbreken. Ook omdat Nederlandse toezichthouders hun toezichtstaken vaak strikter interpreteren en uitvoeren dan andere lidstaten. Wij pleiten ervoor dat DNB en AFM explicieter rekening houden met de impact van hun taakopvatting en beleidskeuzes op het concurrentie- en innovatievermogen van de financiële sector.

Voorbeeld: DNB legt Nederlandse banken de hoogste buffers in de EU op voor macro-economische risico's. De AFM hanteert een interpretatie van de ELTIF-richtlijn die ervoor zorgt dat het ELTIF-paspoort in ons land nauwelijks wordt afgegeven, waar in andere landen dit wel gebeurt.

5. Een nationale investeringsinstantie die het investeringsklimaat en verdienvermogen van Nederland versterkt

Een Nationale investeringsinstantie (NII) kan een bijdrage leveren aan het toekomstige verdienvermogen van Nederland, mits goed vormgeven. Die NII dient zich daarbij te richten op projecten en ondernemingen die maatschappelijk noodzakelijk zijn, maar die via reguliere marktfinanciering lastig zijn te financieren. Voorbeelden hiervan zijn innovatieve startups- en scale-ups met lange ontwikkelrisico's en complexe maatschappelijke transitie's. De instelling moet het bestaande financieringslandschap aanvullen vanuit een heldere scope, en professionele aansturing. Deze vorm van publieke financiering kan zo een aanvulling zijn op de markt en het bestaande ecosysteem

versterken, zonder de markt te verstoren. Om versnippering en inefficiëntie te voorkomen, is goede afstemming met bestaande publieke instrumenten cruciaal. Betrek daarom de financiële sector goed bij de vormgeving van een NII.

De activiteiten die voortvloeien uit een Nationale investeringsinstantie raken aan een efficiënte inrichting van het geheel aan publieke en private financiering van en investering in het vermogen van Nederland. Wij leveren hier graag een bijdrage aan en gaan graag in gesprek over de vormgeving, reikwijdte en bedrijfsvoering, van een dergelijke instelling.

Ter ondersteuning van bovenstaand manifest hierbij een aantal feiten en cijfers over de Nederlandse financiële sector

Het **nationaal aandeel in de economie was in 2023 5,4%**, terwijl dit in 2010 nog 8,9% bedroeg. Hiermee is de **bruto toegevoegde waarde aan de Nederlandse economie ruim € 48 miljard in 2024**. De sector is qua werkgelegenheid goed voor **ruim 224000 mensen in Nederland**.

De Nederlandse fintech sector bestaat uit ruim **768 bedrijven, waarvan 61 internationaal**, goed voor ca. 38.000 banen.

1,9 miljoen Nederlandse huishoudens beleggen zelf bij een vermogensbeheerder. Dit is ongeveer een kwart van alle huishoudens. Daarnaast hebben **11,5 miljoen** Nederlanders een pensioen belegd via een Nederlandse vermogensbeheerder. Met een gemiddeld historisch rendement van 5,2% (na inflatie) op aandelen behouden mensen hun koopkracht op de lange termijn.

Tussen 2007 en 2024 ontvingen Nederlandse bedrijven in totaal **€ 92 miljard aan private equity en venture capital**. Zo hebben **2.748 Nederlandse bedrijven** een private equity- of venture capital-investeerder als aandeelhouder. **Bij deze bedrijven werken 790.000 mensen** en kennen een groei in werkgelegenheid van +5,3% per jaar (2023, tegenover een landelijke groei van +1,6%).

Door data-gedreven technologie en concurrentie hebben marktpartijen de handelskosten op de beurs met zeker **met 50% verlaagd** (studie Vrije Universiteit 2016), wat goed is voor de vermogens- en pensioenopbouw van Nederlanders.

Nederlandse banken zijn de grootste financier van het mkb. De drie grootste banken verstrekken in totaal een **financiering aan het mkb van € 114,7 miljard (tot Q2 2025)**. Hiermee kunnen ondernemers verduurzamen, investeren in groei of nieuwe projecten starten. **3 miljoen huishoudens financieren hun koopwoning** via een bank.

Nederland kent **127 verzekeraars onder toezicht van DNB**. De verzekeringspremies die zij ontvangen zorgen ervoor dat zij voor ruim **€ 500 miljard** kunnen beleggen.

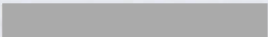
Jaarlijks helpen schadeverzekeraars klanten bij gemiddeld zo'n **100 duizend branden, 300 duizend waterschades** en een **miljoen schades** aan voertuigen. Op het gebied van Inkomensverzekeringen helpen verzekeraars in 2024 meer dan **100 duizend klanten** aan vervangend inkomen bij ziekte en arbeidsongeschiktheid en aan ondersteuning bij duurzame re-integratie.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

MantelzorgNL

Kenmerk: 202500935

Den Haag, 22 december 2025

Geachte

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

Rianne Letschert
Informateur

Nationaal Rapporteur Mensenhandel
en Seksueel Geweld tegen Kinderen

202500 936

> Retouradres Postbus 20301 2500 EH Den Haag

Aan de informateur, mevrouw R. Letschert

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Lange Voorhout 9
2514 EA Den Haag
Postbus 20301
2500 EH Den Haag
www.nationaalrapporteur.nl

Contactpersoon

Datum 12 december 2025
Betreft Meer centrale aansturing nodig in de aanpak mensenhandel

Onze referentie
14108

Hooggeachte mevrouw Letschert,

De aanpak van mensenhandel is al een tijd versnipperd, zo zijn rollen en verantwoordelijkheden niet duidelijk belegd en worden gemaakte afspraken niet goed geborgd. Er bestaan aanzienlijke lokale verschillen in hoe de aanpak is vormgegeven, waardoor slachtoffers niet altijd en overal worden geholpen en waardoor daders niet altijd en overal worden gestraft. Dat is zorgelijk.

Er is op dit moment bijvoorbeeld geen landelijke visie op toereikende en toegankelijke opvang en hulp voor slachtoffers. Ook is niet altijd voorzien in de noodzakelijke criteria, financiering en bevoegdheden om toegang tot deze hulp goed te laten verlopen en zijn de verantwoordelijkheden onduidelijk belegd. Dit leidt ertoe dat de toeleiding van slachtoffers naar hulp steeds anders is geregeld, waardoor zij niet overal toegang hebben tot dezelfde voorzieningen en er wachtlijsten zijn voor de meest complexe gevallen.

Daar komt bij dat casuïstiek in regio's op verschillende tafels wordt besproken en steeds met andere organisaties, wat bovenregionale uitwisseling van signalen haast onmogelijk maakt. Sleutelposities zijn in verschillende regio's bij verschillende organisaties belegd waardoor zij beschikken over wisselende mandaten. Te veel tijd en energie van de betrokken professionals gaat hierdoor op aan de organisatie van de samenwerking en aan het navigeren van lokale verschillen. Ten slotte zijn niet alle gemeenten even goed uitgerust om effectief mensenhandelbeleid te voeren, waardoor de signalering van slachtoffers en de opvolging van signalen niet optimaal verloopt en passende hulp niet overal wordt georganiseerd. Zij zouden juist gebaat zijn bij samenwerking in groter verband zodat expertise kan worden opgebouwd en vastgehouden.

In programma's als Samen tegen mensenhandel, alsook daarbuiten worden met regelmaat waardevolle initiatieven ontplooid. Het ontbreekt echter aan een proces voor besluitvorming over interventies die zich hebben bewezen en aan een manier om deze op een transparante wijze vast te leggen. Ook ontbreekt het aan een sturingsmodel dat ervoor zorgt dat effectieve interventies landelijk worden uitgerold en een gremium waarin de aanpak door de meest betrokken partijen op effectieve wijze wordt aangejaagd. Hierdoor bestaat het risico dat positieve uitkomsten van dergelijke initiatieven verloren gaan.

Op 7 oktober 2024 heb ik de vorige regering mede om deze redenen opgeroepen om de aanpak van mensenhandel te versterken. In die brief heb ik geadviseerd

Datum
1 december 2025
Onze referentie
14092

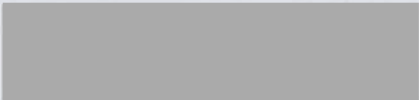
om bij de versterking van de governance het raamwerk dat de OVSE heeft ontwikkeld en dat de Nationaal Rapporteur heeft uitgewerkt voor de Nederlandse situatie als uitgangspunt te nemen. Aan die oproep is tot op heden geen gehoor gegeven.

Daarom roep ik de formerende partijen op om deze handschoen in een nieuw kabinet wél op te pakken en in het regeerakkoord af te spreken om de *governance* van de aanpak van mensenhandel te versterken. Deze oproep doe ik niet alleen, maar mede namens een groot aantal partijen die betrokken zijn bij de aanpak mensenhandel en deze in de praktijk gestalte geven.

Wij vragen u om te zorgen voor meer centrale aansturing, met ruimte voor maatwerk, maar binnen heldere kaders en voorzien van meer eenduidige en voldoende financiering. Een aanpak waarin de rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende partijen duidelijk zijn belegd en waarin het voor een ieder helder is wie, waarop kan worden aangesproken.

Ik ga, net als de ondertekende organisaties, graag met u in gesprek over hoe een dergelijke aanpak kan worden vormgegeven.

Met vriendelijke groet,

Conny Rijken
*Nationaal Rapporteur Mensenhandel en
Seksueel Geweld tegen Kinderen*

Namens de G4-gemeenten

Jan van Zanen
Burgemeester Den Haag

Sharon Dijkma
Burgemeester Utrecht

Rutger Groot Wassink
*Wethouder Opvang,
Gemeente Amsterdam*

Ronald Buijt
*Wethouder Zorg, Ouderen en
Jeugdzorg,
Gemeente Rotterdam*

**Namens de VNG-commissie
Bestuurlijke Aanpak
Mensenhandel**

Annette Bronsvort
*Burgemeester Oost-Gelre
Landelijk portefeuillehouder aanpak
mensenhandel*

**Namens de leden van het
Strategisch Overleg
Mensenhandel**

Eefje de Volder
*Voorzitter van het Strategisch Overleg
Mensenhandel*

**Namens de
Hulpverleningsorganisaties**

Lian Smits
Bestuurder Sterk Huis

Mariëtte Verhoef
Bestuurder Levvel

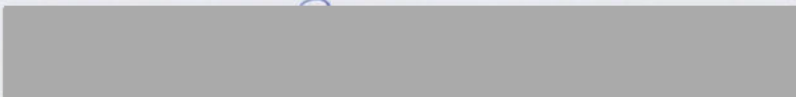
Daan Creemers
Lid Raad van Bestuur

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen

Kenmerk: 202500937

Den Haag, 22 december 2025

Geachte

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Wellicht ten overvloede, zoals op de website (www.kabinetsformatie2025) staat vermeld, worden alle brieven aan de informateur openbaar gemaakt.

Hoogachtend,

Rianne Letschert
Informateur